

КъБР-м и Парламентым

Шыхибз зэгихьэныгъэр щагъэгъуазэ

КъБР-м и Парламентым и депутат-КъБР-м и Парламентым и допульта разращи «Надежда России» бзылъхугъэ зэгухьэныгъэ» урысей псо жылагъуз Јузхущапіэм и Къзбэрдей-Балъкъэр щыналъз къудабэрдей-Балъкъэр щІыналъэ къуда-мэм хэтхэм. Зэ!ущ!эр иригъэк!уэк!ащ КъБР-м и Парламентым Егъэджэны-гъэмк!э, щ!эныгъэмрэ щ!алэгъудлэм я Іуэхухэмкіэ и комитетым и унафэщі Емуз Нинэ.

Емуз Нинэ.

ЗЭІУЩІЭМ хэтащ КъБР-м и Парламентым и Унафэщі Егоровэ Татьянэ, абы и куэдзэ Къардэн Мурат, КъБР-м и Ізгащхьямрэ Правительствямрэ я ліыкіузу КъБР-м и Парламентымрэ суд ухущіапізхэмрэ щыіэ Дыщэкі Мадинэ, комитетхэм я унафэщіхэр.

Емуз Нинэ жиіащ республикэм и хабзубзыху орган нэхышхьэм и лэжынгьэ нэхышхьэжа ящыщу ціыхухэм яіущіэным гульыт зоха зэрыхуащіыр икіи ціыхубз зэгухьэныгьэр къахуеблэгьэну гулыж зэращіам КъБР-м и Парламентым и Унафэщіыр зэрыщигьэгьуазу, Егоровэ Татьянэ и гуалэу абы арэзы зэрытехьуар.

Ильэсыщіэм япэу дызыіущіэр фэращ. Шэч хэмыльу, дыкіэльсяль, хыморійнгьякі лэжыыгьэхэм, уеблэмэ дроната майых Егоров Татьянэ и гуалэу абы арэзы зэрытехьуар.

дощіыкі фи бэыльхугьэ зэгухьэныгьэм эфінгьэкі лэжьыгьэхэм, уеблэмэ дропагэ, - жиіащ Егоровэ Татьянэ. - Кынхэзгьэщыну сыхуейт, сыт хуэдэ жэрдэм кынхызхртыхьэми, дызэдэлэжьэну дэ дызэрыхьэзырыр икіи КъБР-м и Парламентым и Іузхухэм зыщывгьэгыузэзну мыпхуэдэ жэрдэм зэрыфщіар икъукіз ди гуапэ зэрыхъуар. Алхуэдэуи тфізгыщізгьэнт ди лэжьыгьэр, хабэхэр зэредгьэфізкіуэну щіыкізхэм теухуауз фиіз іузху еплъыкіэр зыхуэдэр къэтщізну.

ну. Егоровэ Татьянэ къытеувыlащ Къэ-Егоровэ і атьянэ къытеувыіащ Къэ-бэрдей-Балъкъэрым ціыхубз зэгухьэ-ныгьэхэм зэрызыщаужым. Абы къыхи-гьэщащ Кавказ Ищхъэрэм бэылъху-гьэм сыт щыгъуи пщіэ щыхуащіу зэры-щытар. «Пэжщ, тхыдэм льэхъэнэ гуэрхэри иіащ лъэпкъ, щэнхабзэ, политикэ гупсысэ шхьэхуэхэм я зэранкіэ бзылъхугъэхэр иджы хуэдэу гьащіэм жыджэру щыхэмыта. Ауэ нобэ псоми зихъуэжащ, зиужьащ, ціыхубзхэм къз-

рал къулыкъущ ап јэхэми, хьэрычэт, жылагъуэ Іуэхухэми, нэгъуэщІхэми ехъу-ліэныгъэ щаіэщ, - пищащ Егоровэм. -Псалъэм папщіэ, КъБР-м и Парламентым и еханэ зэхыхьэгъуэм и депутатхэм тым и еханэ зэхыхьэгьуэм и депутатхэм цыхубзу яхэтыр процент 20 мэхъу. Фигу къэзгьохіыжынщи, ещанэ зэхыхьэгьуэм щыгъуэ а бжыгъэр процент 12,8-рэ хъууэ щыгауэ араш. Нобэ ди республикэм бзыльхугъэхэм къулыкъу лъагэхэр щыхуагъэфащэ. Зи гугъу сщым ящыщщ Финансхэмкіэ министероткара. Къзанциять харыбу падасщіым ящыщщ Финансхэмкіэ министерствэр, Къэзыпщытэ-къэзыбж палатэр, Профсоюзхэм я зэгухьэныгъэр, Фізкіыпіэ зимыіэ медицинэ страхованэмкіэ щіыналъэ фондыр, Сабийм и хуитыныгъэхэр хъумэнымкіэ уполномоченнэм и Ізнатіэр. Ар унафэщі къулыкъухэм я закъуэщі, къэрал, муницяральна ізнатізухам итли машакъумы.

моченням и ізнатізр. Ар унасрэщі, кулыкъухэм я закъуэщ, къэрал, муниципальнэ ізнатізхэм іутри мащізкъым процент 50-м щіегъу».

КъБР-м и Парламентым и Унафэщіым жиіащ ціыхубз зэгухьэныгъэхэм ильэс къэс зэрызаужьми мыхьэнэшхуз зэриіэр. Апхуэдзу илъэситі и пэ 6 лажьзу щытамэ, иджы абыхэм я бжыгъэр 8 хъуащ. Егоровэм дыщійгъуащ «Надежда России» бзылъхугъэ зэгухьэныгъэм хэтхэм лэжыыгъэшхуз зэрырагъэкіуэ-кір, псом хуэмыдэу щытыкіз гугъу ихуа ціыхухэм, сабий зеиншэхэм, зи адэ-анзышхьэщымыгыжхэм яіз Ізмалхэм елъытауз зэрызыщіагъакъуэм зэрыригушхуэр. Апхуэд арыдэуи КъБР-м и Парламентми а іузхухуэм зэпымыууз и нэіз трегъэт, сабий зеиншэхэмрэ Яхутыныгьжэхр хъумэным гулъытэ хэха сыт щыгъухащи.

- Пунейпос спортым ціыхухъхуам

гъэхэр хъумэным гулъыгэ хэха сыт щыгъуи щыхуащі.

Дунейпсо спортым ціыхухъухэм лъагапіэшхуэхэр зэрыщаубыдыр дгъэщіагъуэу щыташ. Ауэ ціыхубэым алхуэд щызригъэхъуліэм деж гугъущ къару къызэрымыкіуэ гуэр зэрыфхэлъыр къыумылъытэну, - жиіащ Къардэн Мурат. - Алхуэдэ ліыгъэм зыгуэркіз паув хуэдэу щытщ анэм хэлъ гущіэгъур. Абы и фіыгъэщ гъащіэм къигъэув гугъуехьзэм фэ хэкіыпіэ къызэрыхуэвгъуэтыфыр. Жысіэну сызыхуейращи, и лэжыыгъэм мыхьэнашхуэ иіэщ ди щіыналъэм, къэралым я щыізкіз-псэукіэр ефіякіуэн и лъэныкъуэкіэ.

Къызэхуэсахэр ирагъэплъащ публикэм и хабээубэыху орган нэхъыщ-хьэр зэлэжьхэр къыщыгъэлъэгъуауэ, КъБР-м и Парламентым и пресс-Іуэхущаплэм игъэхьэзыра видеопрезента-

щіапізм игъэхьззыра видеопрезентацям.

Ціыхубз зэгухьэныгъэм къыбгъэдэківу къэпсэлъащ жылагъуэ Іуэхущіалізм 2014 гьэ лъандэрэ и унафэщі Черновз Алёнэ. Абы депутатхэм фіыщіз яхумщіац КъБР-м и Парламентыр нэхьгьунэгъуу зрагъэціыхуну Іэмал къызэрыратам папщіз.

Къэпсэльам зэрыжиіамкіз, «Надежда России» бзылъхугъэ зэгухьэныгъэ» урысейпсо жылагъуз Іуэхущіапізм и къэбэрдей-Балъкъэр щіыналъэ къудамэр 2010 гъэм къызэіуахауз щытащ кім мы зэманым ціыхуи 300-м нэблагъэ абы къызэщіеубыдэ. Зэгухьэныгъэм хэтщ егъэджэныгъэм, хабзэхъумэ ізнатізхэм я ветеранхэр, къэрал къулыкъущіапізхэм Іутахэри лэжьакіуэ ізщіагъз зайахэри. нэхьыщхьэраци, дэтхэнэри щівналъэм и нобэмрэ пщэтайхам сы выя настранать на пара ща вз зигахэри - нэх вышх вэращи, дэг-хэнэри щіынальэм и нобэмрэ пщэ-деймрэ къызыфіэіуэхуш. - Зэгухьэныгъэм и щіыналъэ къуда-

деймрэ къызыфіоlуэхущ.
Загухьэныгъэм и щіыналъэ къудамям и льабжьэр зыгъэтіылъахэм ящыщщ шугалей Ларисэ, Щэхъалы зайрэт, Щуагий Ларисэ, Щэхъалы ди сымэ. Ди Іуэхущіапіэм епхауэ къызэдгъэпэщащ икіи жыджэру мэлажьэ осапащіэ фонд. Абыкіэ дадоіэпыкъў бынунагъуэшхуэхэм, унагъуэ хуэмыщіахэм, Хэкур якъумэў хэкіуэдахэм я унагъуэхэм. Иджыблагъэ апхуэдэў защіэдгъэкъўащ Херсон щіыналъэм къыкіаў республикэм и зыгъэпсэхупіэхэм щіэх цыхухэм. Абыхэм яіэрыдгъэхьащ якузэхуэтхьэса щыгъынхэр, къыхигъэщащ Черновэм. Зэгухьэныгьтээм езыкытызкір, зыкъытщіэзыгъактуэхэм я фіытэякі ди Іуэхухру идогъэкіуяі. Псом хуэмыдэў жыджэру къыддоіэпыкъў КПРФ-м и Къэбэрдей-Балъкъэр шіынальз къудамэм и япэ секретарь Пащты Борис. Дэтхэнэми фіыщіэ худощі. Черновэм дыщіигъўащ республикэм и нэтъуэщі жылагъў Іуэхущіапіэхэми республикэм Щэнхабээмкіэ, Егъэджэныгъэмрэ шіэныгэмкіз, Лээлкъ Іуэхухэмрэ жылагъуз проектхэмкіз и минис

терствэхэми зэрадэлажьэр, щіалэгъуалэр хэкупсэу къэгъэхъуным гулъытэ зэрыхуащІыр. Егоровэ Татьянэ жиІащ КъБР-м и Пар-

зэрыхуащыр.
Егоровэ Татьянэ жиlащ КъБР-м и Парламентыр закон нэхьыбэ къызэрищтэным зэрыхущіэмыкъур, атіэ депутатьрым зэрызучей р лэхь купщіафізу, сэбэпынагь яlэу къызэрызэрагьэлэщыныр зэрыарар. Абы и щаткъэу торовэм къихьащ иджыблагъэ «Сабий зеиншэхэмрэ адэ-анэ зыщхышымытыжэмрэ кърэлым зэрызащигъэ-куэну іэмалыщіэхэм теухуауэ» Федеральнэ законым и іыхьэ 8-м зэхьуякіыныгъэхэр халъхьэну къызэрагьэльэгъуар. Дэфтэрым ипкъ иткіз сабий зеиншэхэмрэ адэ-анэ зыщхычымытыжхэмрэ дээм кърлыкъу щащізу хэкіуара хымэ, пщіэншэу къратын хуей унэр и унагъуэм - и щхыэгъусэм е сабийлум - иратыну хумтыныгъэ яlэу щыгынущ. Алхуэдэуи ар тепсэльыхыщ депутатхэр ціыхухэм зэраушыствам кумах сыхьэтхэр, Правительствэм хухах сыхьэтхэр, щіэныгъэ конференцхэр жыджэру къызэрызэрагьэлэщым, къэралым нэгъуэщі и щіынальэхэм я хабзэку орган нэхьыщхьэхэм зэгурызаубзыку орган нэхънщкэжэм зэгуры-Іуэныгъэкlэ зэрадэлажьэм. Зэјущіэм я лэжьыгъэм теухуауэ къы-щыпсэлъащ КъБР-м и Парламентым

ззіущіми в ляжынгьям теухуау кыы-тыпсэльащ КъБР-м и Парламентым Къэпщытэныг-вэмрэ регламентымкіз и комитетым и унафэщі Кансаевэ Еленэ, Жылагьуэ шынагъуэншагьэмрэ Іулъ-хьэм пэщіэтынымкіз комитетым и уна-фэщі Крушко Михаил, Щэнхабээмкіз, жылагьуэм зегъэужьынымрэ хъыбаре-гьащіэ политикэмкіз къудамэм и уна-фэщі Къумал Заурбэч, Пэжынгъэмкіз, социальнэ политикэмрэ узыншагьэр хъуменымкіз комитетым и унафэщіым и къуэдзэ Безгодькэ Владимир. Зэіущіям и кізухым Егоровэ Татьяна бэылъхугъэхэм яжриіащ я Іузху еплъы-кізхэр КъБР-м и Парламентым сыт щы-гьуи кърагъащіз зэрыхъунур, зэдэлэ-жьэну зэригуапэр. Емуз Нинэ дыщіи-гьуащ жылагъуз Іузхум ухэтыным мыхаэнэшхуэ иізу къызэрильтытэр, ціы-хубхэм лэжьыгъз купшіафіз куэд зэ-

хубзхэм лэжьыгъэ купщафіэ куэд зэфіагъэкіыну зэригуапэр.

БАГЪЭТЫР Луизэ.

«Российская газета»-м и дзэ корреспондент Аносов Владимир триха сурэтхэр щагъэлъа-гъуэ Къэбэрдей-Балъкъэр мэкъумэш университетым «Донбасс-2022» выставкэр мэкъумэш «Донбасс-2022» выставкэр къызэрагъэпэщащ КъБР-м и прокуратурэмрэ ЩІалэгъуа-лэм я ІуэхухэмкІэ и министерствэмрэ я дэІэпыкъуэгъуу.

АНОСОВ Владимир триха сурэтхэр теухуащ Украинэм щекІуэкІ дэз Іуэху хэхам.
- Мы сурэтхэр зэманым по-джэж, щІзупщІэ зэраІэнуми шэч хэлъкым. Гъэлъэгъуэныгъэм и къалэн нахъышхэр Украинэм къышыхъухэм я пэжыпіэм республикэм, зэры-щыту къэралым, щыпсэухэр щыгъэгъуэзэнырщ, - жиіащ КъБР-м и Правительствэм и УнафэщІым й къуэдзэ Хъубий Марат, гъэлъэгъуэныгъэр къы-щызэlуихым. - Дзэ корреспондентхэмрэ журналистхэмрэ я сурэтхэмрэ тхыгъэхэмкіэ ди

«Донбасс-2022»

къахьэс дунейм щыхъу-къыщыщІэхэм я пэжы-пІэр. Аносов Владимир фІыщІэ пар. Аносов владимир фівіщіз хуэфащэщ и лэжьыг-эхэм де-плъыну Іэмал къызэрыдитам папщіз. Ар Хэкур фівиуз зы-тьагъу, абы хуэпэж ліыхъужь нэсщ. Урысейр захуэщи, текіуэныгъэр къызэрытхьынум шэч хэлъкъым. Республикэм и прокурор Ха-

баров Николай гъэлъэгъуэны-гъэм зэрырагъэблэгъам папшіэ фіышіэ яхуишіаш икіи жи ащ Аносов Владимир Донбассым щектуэкт туэхүхэм и курыкупсэм зэрыхэтар, ап-хуэдэу Донецк, Луганск рес-публикэхэм щыпсэу цІыхухэм я псэукІэри а сурэтхэм къызэ-

рищыр. - Украинэм щекіуэкі гузэвэгъуэм зи щхьэ къыхэзыхыу ди республикэм къакlуэхэми абы щыlэ ди щlалэхэми тхузэ-фlэкlымкlэ дадэlэпыкъуну ди фізкіымкіз дадзізпыкъуну ди къалэнщ. Мамыру зи хэку исыжу щыта ціыхухэм лъэпкъ-гъэкіуэдыр гущізгъуншэу кызэрыхуагъакіуэд ди нэгу щіокі. Выставкэм щіалэгъуалэ куэд къекіуэліащ. Ар щыжысіэращи, Донецк, Луганск республикахэм я къуажэхэмрэ респуоликахам я къуажахамра къалахамра щьъзуит къа-зыщіыж ліыхъужьхам я сурэт-хэр и щыхьэтщ Хэкум и щхьа-хуитыныгъам нэхъ лъапіз за-рыщымыіэр абыхам зыхащізнымкіэ. Нэхъыщхьэр фашиз-мэм пэщіэтхэм дазэрыкъуэтырщ, мамырыгъэм дызэрыри-телъхьэрщ, - къыхигъэщащ Хабаровым.

саровым. КъБКъМУ-м и ректор Апажэ Аслъэнрэ КъБР-м щіалэгъуа-

лэм я Іуэхухэмкіэ и министр Лу лэм н узухуамма и министр турам жэмэтрэ я псалъэм къыхагъэ-щащ ціыхубэм, псом хуэмыдэу щіалэгъуалэм, я дежкіэ выс-тавкэм мыхьэнэшхуэ зэриіэр икІи Аносовым фіышіэ хуа-

«Российская газета»-м и обозреватель Пешков Никитэ къытеувы ащ дзэ корреспондентхэм я лэжьыгъэм и мыхьэнэм. хэм я лэжьыгьэм и мыхьэнэм, Аносовым езыр-езыру гупыж ищју, зэрышынагъуэми емылытауэ, лъэју тхылъ итхыу Донбассым зэрыкјуар.

Аносов Владимир кърихьэлІахэр и лэжьыгъэхэм хигъэгъуэзащ, дэтхэнэ зы сурэтми и тхыдэм тепсэлъыхьу. Абы жиlащ Украинэм щытриха сурэт псори выставкэм зэрыхамыгъэхьар, ахэр куэдкіэ зэрынэ-хъыбэр икіи фіыщіэ яхуищіащ

гъэлъэгъуэныгъэм къекіуэліа-

Лу Азэмэт зи ліыкіуэ министерствэм къыбгъэдэкі Щіыхь тхылъ Аносовым иритащ, и лэжьыгъэм папщіэ фіьщіэ хуищіу. Аносов Владимири лумщіў. Аносов Владимири «Российская газета» Іуэхущіапіэм и «Родина» журналым и къыдэкіыгъуэхэм ящыщ зы республикэм тыгъэ къыхуишІаш.

Выставкэр щІышылэм и кіэ пщІондэ екіуэкіынущ. Апхуэдэу пщионда визуальнуш, мых заманым ар щагъэльагъуз Къзбэрдей-Балъкъэр къэрал университетым, Тырныауз къа-лэм Кулиев Къайсын и ц!эр зезыхъэ Щэнхабзэмк!э и унэм, Май къалэм и Тхыдэ-лъахэхутэ музейм. Гъэлъэгъуэныгъэр нэ-хъапэlуэкіэ щекіуэкіащ Мос-ква, Санкт-Петербург, Сочэ, Ставрополь къалэхэм.

> ТЕКІУЖЬ Заретэ. Къарей Элинэ трихащ

ЩІэблэр наркотикым щахъумэ

Къэбэрдей-Балъкъэрым щыщІидзащ «Ди сабийхэм я узыншагъэмрэ шынагъуэншагъэмрэ папщіэ» профилактикэ Іуэхум и япэ Іыхьэм.

КъБР-м щы ВД-м Наркотикхэр зэрызэрагъэк Іуэк Іым кіэлъыплъынымкіэ и управленэм щекіуэкіащ Къэбэрдей-Балькъэр Республикэм и щіыналээм «Ди сабийхэм я узыншагьэмрэ шынагъуэншагъэмрэ палщіэ» акцэр къызэгъэпэщыныр зи пщэ дэлъ штабым и зэіущіэ.

къызэгьэпэщыныр зи пще делъ штабым и зэјущіэ. МВД-р зи къызэгьэпэщакіуэ а јузкуур мы гъэм іыхьитіу гуэшауэ екіуэкіынущ: щіышылэм и 19-м къыщыщіэдзауэ накъыгьэм и 15-м, фокіадэм и 1-м щегъэжьауэ дыгъэгьазэм и 15 піальэхэм къриубыдэу. Алхуэдэум акцем хэтщ Урысей ФСИН-м и управлензу КъБР-м щыіэр, Къэбэрдей-Балькъэр Республикэм Егъэджэныгъэмэр щіэныгъэмкіэ, Льэлкъ іузхухэмрэ жылагъуэ проектхэмкіэ, Спортымкіэ, Щіалэгъуалэм я іузхухэмкіэ и министерствэхэр.

Акцэр зыхуэгъэпсар - наркоманиемрэ хьэл-щэн мыхъу-мыщ эхэмрэ земыгъэубгъуным адэ-анэхэр, егъэджа-кlуэхэмрэ жылагъуэмрэ къыхэшэнырщ, апхуэдэуи наркокууалыра жыла ызынур кырашының анууадаун наристикым демыгъэкьажыным, балигъ мыхъуахэмрэ щалэгьуалэмрэ узыншэу псэуным и хабээхэр яхэпщэным хуэунэта лэжьыгъэр зэтеублэнырщ.

«Ди сабийхэм я узыншагъэмрэ шынагъуэншагъэмрэ папщlэ» Іузхум хиубыдэ лэжьыгъэ нэхъыщхээр къышытагъэмрэ сабий унэхэмрэ, наркотикым пэщlэт профилактикэ Іузхухэр щрагъэкІуэкІхэм. Абы щыгъуи къагъэсэбэпынущ профилактитвякуэккэм. Аов щы вуя кыл вэсэээлынуш профилактик жэ лэжылгээм и бгъэдыхьэкіэ замыліажыгъуэхэр: лек-цэхэр, семинархэр, форумхэр, стіол хъурейхэр, узынша-гьэм теухуа дерсхэр, класс сыхьэтхэр, «профилактикэ ма-хуэхэр», блиц-джэгукіэхэр, тренингхэр, анкетированиехэр, зэпеуэ-зэдауэхэр, кино-видео лекцэхэр, мультимедийнэ презентацэхэр, викторинэхэр, гъэлъэгъуэныгъэхэр, нэ-тъмыцуэли гъуэщ Іхэри.

гъуэщіхэри. Іузхум хиубыдэу къапщытэнущ сату щащіхэмрэ аптекэхэмрэ, апхуэдэуи балигъ мыхъуахэмрэ щіалэгъуалэмрэ куэду щызэхуэс щіыпізхэр, республикэм и нэгузетьзужьыпіз іузхущіапізхэр, абыхэм хуит ямыщі хущъюухякіхэр щащэмэ, наркотикхэкіхэмрэ акъылыр зыгъэутхъуэ пкъыгъуэхэмрэ зэвыхээліэ сабийхэр къышіагъэщын мурадкіз. КъБР-м щыіэ МВД-м Наркотикхэр зэрызэрагъэкіуэкіым кальыплышымый и уплавленами фиту къегъэкіх», нап

КъБР-м щыіэ МВД-м Наркотикхэр зэрызэрагъэкіуэкіым кізлъыплынымкіо и управленэм фигу къегъэкіыж: наркотикхэр хабзэншагъэкіэ зэрырагъэкіым (ахэр щащэ щіыпізхэм; а іуэхум пыщіахэм; наркотик хъыбархэр щызэіэпах интернет сайтхэм) фыщыгъуазэмэ, полицэм фыпсалъэ хъунущ 02 е 102 телефонхэмкіэ, апхуэдэуи КъБР-м щыіэ МВД-м и плъыр частым - (3662) 40-49-10 е дзыхь зрагъэз телефонымкіэ - (8662) 49-50-62.

ДЫГУЛЫБГЪУ Жантинэ.

Урысейм и Мэкъумэш банкым и Къэбэрдей-Балъ-къэр къудамэм 2022 гьэм хьэрычэт мащіэмрэ курытымкіэ іэнатіэхэм сом мелуан 400-м нэблагъэ яритащ.

АБЫХЭМ ящышу сом мелуан 205-р зэралъигъэсар навыхом нашым сом мелуан 203-р зэрэлый вэсар мэкъумэш-промышленнэ комплексым хыхьэ Іуэхуща-піэхэм худачых щіыкізу (льготэ кредиткіз) щіыхуэ зэрырат программэм тетущ (илъэсым проценти 5 нэхъыбэ хуэмызэу). Зи гугъу тщіы ахъшэ хъумапіэм щіыхуэхэр къыіахащ

зигут ву піців ахвыз хъумантям щыхузжэр кызыкахы мэкьумэшым елэжь Гуххущапізхям, фермер хозяйствэхэм, щхьэзакъуэ хьэрычэтыщізхэм. Къаіэрыхьар къвгъэсэбэпащ сэгъуэ-къехьэлізжыгьуэм техникар зыхуэчэм щымый у хуэгъэхьэзырыным-кіз, дагъэ-гъэсыныпхъэхэмкіз къызэгъэпэщынымкіз,

кіэ, дагьэ-гъэсыныпхъэхэмкіэ къызэгъэпэщынымкіэ, щіыгъэпшэрхэр и чэзум къешэліэнымкіэ, жылэхэр къэщэхунымкіэ, нэгъуэщіхэмкіи. 2022 гъэм къриубыдзу, Урысейм и Мэкъумэш бан-кым и республикэ къудамэм хэгьэгум и гъавэгъэкіхэм сэгъуэ-къехьэліэжыгъуэм трагъэкіуэдэну сом мелуани 123-м нэблагъэ яритащ. Ар хуэдэ 1,5-кіэ нэхъыбэщ 2021 гъэм яіэригъэхьам нэхърэ.

- Урысейм и Мэкъумэш банкыр ахъшэкIэ зэрадэІэпыкъур сэбэпышхуэщ щынальэр губгъуэ лэжьыгъэхэм щехъуліэнымкіэ, зэрыщыту къатщтэмэ, къэралым

ЗэрадэІэпыкъум хегъахъуэ

къуэкІэ зыкъызэригъэпэщым зыщІэ ерыскый и ільярынымы, а уэ щыхыукіи, худачых щіыкізу щіыхуз зэрырат программэр гьэзэщіэнымкіз ахьшэ хьумапіэм жыджэратьыу кьигьэльагьуэр хуэмыщхьэлэнкіз
амал иіэкъым мэкъумэшым елэжь іуэхущіапізхэмрэ
щхьэ закъуэ хьэрычэтыщіэхэмрэ, - къыхигъэщащ Урысейи и Мэкъумэш банкым и Къэбэрдей-Балькъэр къу-

сеим и мэкъумэш оанкым и къзозрдеи-валъкъэр къудамэм и унафэщі Сокъур Алим.

2023 гъэм щіышылэм и 10-м ирихьэлізу, зи гугъу тщіы ахъшэ хъумапіэм мэкъумэшым елэжь іуахущіапіэхэм, псори зэхэту, сом мелуан 550-м щіигъу яритащ.

Мэкъумэш банкым республикэм и фермерхэмрэ
тъавэтъэкіхэмрэ зэрызащіигъакъуэр ахъшэм и закъуз-

къым, атіэ хьэрычэт мащіэмрэ курытымрэ къалэжь мэкъумэшхэкіыр Интернетымкіэ ягъэлъэгъуэну, ящэну Ізмал пыухыкіахэри ярет. Мы заманым ирихьэлізу апхуэдэ утыку зэіухам зыщрагъэтхащ республикэм и алхуэдэ утыку зэгухагч орголог . хозяйствэрэ хьэрычэтыщГэу 77-м. **КЪУМАХУЭ Аслъэн**.

Мы махуэхэм

ЩІышылэм и 21, *щэбэт*

♦ІэплІэ зэхуэшІыным и дунейпсо махуэщ ♦УФ-м и инженер дзэхэм я ма-

хуэщ ♦ 1918 гъэм Адыгейм Совет властыр

▼ 1916 годи година щагъэуващ ♦ 1985 гъэм Франджым и Ліыхъужь Хьэгъундокъуэ Елмэсхъан дунейм

ехыжащ.

4 1926 гъэм къалъхуащ КъБР-м и цыхубэ тхакіуэ Хьэхъупащіз Хьэжбэчыр.

4 1946 гъэм къалъхуащ УФ-м и цыхубэ егъэджакіуэ, КъБР-м щіэныгъэхэмкіэ щыхь зиіэ и лэжьакіуэ Мэлбахъуэ Борис.

ЩІышылэм и 22, *тхьэмахуэ*

♦УФ-м и ПВО-м и кхъухьлъатэ-

◆УФ-м и ПВО-м и кхъухълъата-даэхэм я махуэщ
 ◆Нартыху гъэпіэнкіам и махуэщ
 ◆1517 гъэм мысыр шэрджэс мам-люкэмрэ тыркудзэмрэ Къаир пэ-мыжыжьзу зэззуэн щыщіадаащ.
 ◆1943 гъэм Къэрэшей-Шэрджэс
 Республикэм и щіынальэр нэмыціальну курам.

зэрыпхъуакіуэхэм къыіэщіагъэкіы

жащ. ♦ 1937 гъэм къалъхуащ КъБКъУ-м и библиотекэм и унафэщІу щыта, КъБР-м щэнхабзэмкІэ щІыхь зиІэ и

ЩІышылэм и 23, блыщхьэ

♦ ІэкІэ тхэным и дунейпсо махуэщ ♦ 1935 гъэм къалъхуащ тхакіуэ, тхыдэ щіэныгъэхэмкіэ доктор, про-фессор, КъБР-м и Къэрал сау-гъэтыр тізунейрэ зыхуагъэфэща Мафіала Сарабий

гъэтыр т Ізунейрэ зыхуагъэфэща Мафіэдз Сэрэбий.
• 1969 гъэм къалъхуащ ДАХ-м и вице-президент, КъБР-м лъэпкъыбзэхэм зегъэужьынымкіэ и лабораторэм и унафэщі Щоджэн Ізминат.

Дунейм и щытыкізнур
родода уалдеж. ги сайтым зэритымкіэ, Налшык уфауэ щыщытынущ. Махуэм хуабэр градуси 2 - 3,
жэщым щіыіэр градуси 3 щыхъунущ. нуш.

> Зыгъэхьэзырар ЩХЬЭЩЭМЫЩІ Изэщ.

Лъэпкъ Іущыгъэ:

Псыр гъужми, жапіэр къонэ.

Европэм щыІэ Адыгэ Хасэхэм я федерацэм лэжьэн зэрыщ/идзэрэ илъэс 15-м нэбзэрыщицдээрэильэс іэ-м нэо-лэгьаш, А піальэм къриубы-дэу іуэхуфі куэд щызэфіа-гьэкіаш абы льэлкылі щэ-джащэхэмрэ адыгэгу зыкіуэ-ціылъ ціыхубэмрэ. Иджыпсту цыль цыкуомирэ иджыпсту федерацэм и тхьэмадэм и къулыкъур зезыхьэр илъэс 40-м нэблэгъауэ а къэралым щыпсэу, хьэрычэтыщ!э Вэ-рокъуэ Затийщ. Ар хэкум къы-зэрык!уэжар къэдгъэсэбэп-«Адыгэ псалъэм» и хьэ ри, «Адын къедгъэблэгъащ нэмыцэхэм яхэс ди лъэп-къэгъухэм нобэ я lyэху зыlyтым, я псэукіэм, гупсысэхэм зыщыдгъэгъуэзэн мурадкіэ.

- Затий, нэхъ гъунэгъуу укъэтціыхун папщіэ сыноупукьзіцыхун папіціз сыноўнініцынут, уэри Тыркум икіыў Германием Іэпхъуа ди лъэпкъэтъухэм уащыщ? Дэнэ укъыщыхъуар? къалэм къедза Узун-Яйла щіыналъэм

ит Мударей къуажэм сыкъы-щалъхуащ сэ. Илъэс 22-рэ сыхъуху сыдэсащ абы, итlанэ лэжьыгъэ ІуэхукІэ Германием сыкІуащ. Ди жагъуэ зэрыхъунщи, а Мударейр иджыпсту щы-Іэжкъым. Дэса нэхъыжьхэр ду-нейм ехыжащ, щІалэгъуалэр дэІэпхъукІаш.

дэгэлхрукащ, - Піурылъ адыгэбзэм и къа-бзагъым тесщіыхьри, Узун-Яйла укъызэрыщалъхуар къэсщіат. Абы щыщхэращ къэсщіат. Абы щыщхэращ адыгэбзэр фіыуэ зыщіэр. Тыркум щыпсэххэми куэдрэ жаlэу зэхэсхащ: «Узун-Яйла щыщмэ, ар адыгэ нэсщ».

- Пэжщ ар. Сэ къэбэрдей къуажэщ сыкъыщалъхуар. Ап-хуэдизкіэ адыгэбээр щагъэхуэдиякі адыгэбээр щагьэ-шэрыуэрт, адыгэ хабээр щы-зэрахьэрти, дыщыціыкіум ха-мэ щіыпіэ дису ди пщіыхьэпіи къыхэхуэртэкъым. Абы адыгагъэшхуэ къыщытхалъхьащ. Дэнэкіэ дыщыіэми, дызэрыдополю дандыгыйн, дызары ди лъэпкъ Іуэхур зэрыдгъэ-кІуэтэнум иужь дитщ.

Мюнхен сыlэпхъуа нэужь, абы щыlэ Хасэм занщlэу кlуэн асы шыз дасым запшку муэл шізадаш, садэіэлыкьуурэ, са-дэлажьэурэ, и унафэщіхэм ящыщ зы сыкъуащ. Илъэсилщі хъуауэ Мюнхен Адыгэ Хасэм сритхьэмадэщ, Европэм щыіз Адыгэ Хасэхэм я федерацэм и дызфашум илэся засяхэм я федерацэм и унафэщІуи илъэс зыбжана хъуауэ солажьэ.

- Сыт Европэ Хасэр нэхъы-

- Сыт Европэ Хасэр нэхьыбэу зиужь итыр?
- Хамэхэм уащыхэсым деж кьалэн къудей мыхъуу, узыгъэгузавэу уи гум илъыр а узыгаэсээм үахэмышыпсыхыжынырш. Дэри псом япэ идтычыр ди адыгэбээр, хабээр, адыгагъэр тхъумэжынырш, абы щіэблэр щіэтпіыкіынырщ, абы щіэблэр щіэтпіыкіынырш, абы щіэблэр шіэтпіыкіынырш, абы щіэблэр жасахэм уна-Нэмыцэм шыІэ хасэхэм унаъуэкіэрэ къокіуаліэ адыгэхэр Абы нэхъыжьхэми, бзылъху-гъэхэми, щІалэгъуалэми къа-лэн зырыз щаІэщ. Сабийхэр адыгагъэм нэхъ зэрыдедгъэ-

хьэхыр адыгэ къафэращ. Мюнхен Хасэр илъэс 54-рэ хъуауэ мэлажьэ. Ар нэхъыжь хьуауэ мэлажээ. Ар нэхьыжь дыдэхэм ящыцшц. Унагъуи 120-рэ хуэдиз къокlуал!э, къемыкlуал!эу къалэм дэсыр хуэдитік!э нэхъыбэщ. Адыгэ нэхьыбэ къыщызэхуэсыр фестиваль, махуэшхуэ гуэрхэр ще-

валь, махуэшхүэ гүзрхэр ще-кіуэкіым дежщ. Унагъуэхэм я сабийхэр илъэ-ситі хуэдизкіз къокіуэ. Пэжщ, ар куэдкъым, ауэ, итіани, зы-щыщымрэ къызыхэкіамрэ ищіэжу къэхъунымкіз ар сэ-бэпщ. Итіанэ тізкіу нэхъ балигъ хъуа нэужь, я щхьэ іуэху зэра-хуэн шідээли Хасам къэсыхуэн щадзэри, Хасэм къэсы-фыркъым. Щалэгъуалэм фыркъым. Щалэгъуалэм адыгэбзэр ямыщГэми, адыгагъэ яхэлъш. Фи фІэш хъумэ. Европэм адыгэ хабзэр пхэлъу свропям адыга хаозар пхэльу ущызек/уамэ, абы псоми уа-къыхегъэш. Уакъыхигъэщым и мызакъуэу, пщ!э щыбгъуэты-куаш!ынущ. Ар сэ си щхээк!э эгъэунэхуащ. Европей ц!ыху● Ди хьэшІэшым

вэрокъуэ затий: УИ ЩХЬЭР ЛЪАГЭУ ПІЭТУ «Сыадыгэщ!» щыжыпІэ мэхъу

сщіэркъым, си лъэпкъ хабзэм сытету аращи, пщіэ къыс-кіэлъызэрахьэу щіадзэ, сызы-

кіэльызэрахьзу щіадзэ, сызыщыщ льэпкьым къыщіоупщіэ. Мис абы щхьэкіэ сыхуейщ сабийхэр Хасэм къекіуэліэну, зэрыадыгэр ящіэжу къэдгъэхъуну.
- Хасэм унагъуэкіз къокіуэ жыпіэри, сигу къэбгъэкіащ мыпхуэдэ зы упщіэ. Лъэпкъыр льэпкъыу къызэтензнымкіэ унагъуэм мыхьэнышкіэ унагъуэм мыхьэгъэзащіэ. Фи щіалэгъуалэм ягурывгъаїуэрэ, ягурывгъаІуэрэ. гъуалэм яхуэвгъзуврэ адыгэ къашэн,

яхуэвгъзуврэ адыгэ къашэн, дэкіуэн зэрыхуейр?

Мыр Хасэм хуабжыу зыщыгепсэлъыхы Іузхуш. Нэхыжьхэр куэдрэ иропсалъэ, ауэ жаіэм езыхэр едэіуэжу аращ. Сэ сытым дежи жысіэр зыш: ди щіалэхэмрэ пщащэтамар зарашых каралынам шылымара пшашынамара зышымы каралынамы жылы аралынамы жылы аралыны жылыны аралыны жылы аралыны жылы аралыны жылы аралыны жылыны аралыны жылыны аралыны жылы аралыны жылык аралыны жылыны жылык аралыны жылык аралыны жылык аралыны жылык аралыны жылык аралыны жылык аралык аралыны жылык аралыны жылык аралыны жылык аралыны жылык аралык аралык аралыны жылык аралык зыш, ди цаложирэ пиащэ-кэмрэ зэрышэн щхьэкіэ, ціыкіу щіыкіэ гъэіущын хуейщ - адыгэ унагъуэ хъун папщіэ и лъэпкъэгъу къишэмэ, дэкlуэмэ зэрынэхъыфІыр. Армыхъумэ, апхуэдэ гупсысэ шІумыпІыкІауэ, хуэдэ тунсысэ шумыныкнауэ, адыгагьэм къызэщімубыдэ а Іыхьэр зэм гурумыгъэіуауэ, балигъ хъурэ нэмыцэ пщащэ къишэну мурад ищіа нэужь, упаувыжкі эзыри къикіыркым. упаувыжкі з зыри к ымкыры кышы Абы зэгурымы! уэныгъэ къшшэу аращ. Зэрыадыгэр к ыгуры-!уэжу къэвгъэхъуи, насыпыр къэа нэужь, фыпэрымыуэ жызоІэ.

жызогэ.

Затий, сэ зэрысщіэмкіэ, адыгэу мин 40 исщ Германием. Сыт хуэдэ къалэм нэхъыбэу щызэхэс, дэнэ нэхъ Хасэ иныр щылажьэр, нэхъыбэ къызэкІуалІэр?
- Адыгэ Хасэу Германием 13

итщ, къалэ зырызым дэту. Нэхъ инхэм ящыщщ Мюнхен, Кёльн, Мангейм, Вупперталь, Берлин къалэхэм дэтхэр. Адыгэ нэхъы бэ зыдэсыр Кёльну къыщІэкІы-

оэ зыдасыр кельну къыщіэкіынущ.

- Германием щыпсэу ди льэпкъэгъухэм я нэхъыбэр Тыркум икіауэ аращ. Сыт щхьэусыгъуэ хуэхъуар ахэр нэмыцэхэм яхэтіысхьэным? Иджыри накіуэ щыіз?

- Илъэс 50 - 60 илэ Тыркум ис ціыхухэр Европэм лэжьэну кіузуз щытащ. Абыхэм ящыщу араш Европэм и сыт хуэлэ

аращ Европзм и сыт хуэдэ къэрали Іэпхъуа адыгэхэр. «ДыІэпхъуанщи, дыщыпсэ-унщ», - жаІзу кіуауу адакъым, атІэ щылэжыну, ахъшэ зэхуа-хьэсу къагъзээжыну я мураду хвэсу квагьзээжыну н мураду кјуащ, Аршхьэкіэ, я јузху нэхъ щыдэкіырт, лэжьыгъэ щагъуэ-тырти, я унагъуэхри якіэлъы-кіуащ е абы унагъуэ щыхъури, къэнэжахэщ. Иджыпсту Герма-нием щыпсэу адыгэхэм я епліанэ ліакъуэр къащізуващ. Ахэр нэмыцэм и ціыхущ, я псэукіэм тетщ, ауэ адыгэщ.

- Уэ Узун-Яйла укъыщалъ-хуащ. Балигъ ухъуауэ уздэ!эп-хъуа щ!ып!эр хэку зэрыпхуэ-мыхъуар гуры!уэгъуэщ, абы ущыпсэу, ущылажьэ къудей-уэ аращ. Ауэ си хэкужьыр

уз аращ. Ауз си хэхужьыр жыпізу уигу кыщихьэм деж уздэгупсысэр дэнэ? Тыркум и Мударей къуажэра хьэмэрэ... - Нэмыцэм сыіэпхъуа нэужь, ильэс 15 хуэдизкіэ сыкъыцалъхуа къуажэр зыми хуэзщальхуа къуажэр зыми хузымыгъадзу сигу илъу сыпсэуащ. Сыт къысізрыхьэми, схьырт абы. Къуэшитхурэ шыпхъуитірэ сиіэти, сэбэп сахуэхъуну сфіэфіт. Ауэ пэжтэкъым апхуэдэ гупсысэкіэр. Аратэкъым си Хэкур. Къэбэрдейм

къэкІуэжын щІэздзэри, Хэкум и ІэфІыр зыхэсщІащ. Зы тхьэмахуэ хуиту къысхудэхуамэ, сы-

Мис а узыщІэупщІа Мударей сыщыціыкіум щыслъэгъуа адыгэ зэхэтыкіэр, ди нэхъыжьхэм я ущиекіэр, анэдэлъхубзэр зыіурылъ бзылъхугъэхэр іэфіу сигу къинэжауэ екіуэкіыурэ, мыбы сыкъэкіуэжри, пщіыхьэмыоы сыкъзкузжри, пщыхьз-пізм хуэдэ а си гукъэкіыжхэр нэрылъагъуу щыслъэгъуащ, хуэдищэкіэ нэхъ дахэу, нэхъ Ізфіу, нэхъ хуабэу зыхэсщіащ Хэкум и фіагъыр. А къуажэр иджыпсту щыІзжкъым, щыІэр си Хэкужьырщ. Мыр жэнэт щІыпІэщ, мыбы адыгэхэр щопсэу, уи щхьэр лъагэу піэту «Сы-адыгэщ!» щыжыпіэ мэхъу. Хэхэс адыгэм Хэкужьым щы-

щы!э щытык!эр и нэгу къызэ-рыщ!игъэхьэфыр проценти 5 къудейк!э къыщ!эк!ынщ. НэгъуэщІ къэрал къыщалъхуам гъузщі къэрал къыщалъхуам хунгъофащэ къудейуэ аращ адэжь лъахэм и ІэфІагъыр. Нэхьыбэу хэхэсхэм Урысейм гужьгъэжьгъ къыхуару, адыгэхэр дакъузэ къафІэщІу, хуитыныгъэ ямыlэу къащыхъуу апхуэ-дэщ. Мыбы зэ къэмыкlуэжам хъыбаркіэ гурыбгъэіуэфыну-къым фи псэукіэр. Ар фіыуэ сощіэ. Сыт щхьэкіэ жыпіэмэ, си къуэшхэмрэ си шыпхъухэмрэ зэи щыІакъым, абыхэм Хэ-кур къызэрызыфІагъэщІымрэ сэ щызыхэсщІэмрэ шурэ лъэс-

рэ я зэхуакущ. - Затий, Дунейпсо Адыгэ Хасэм куэдрэ щытепсэльыхыу зэхэсхащ, жылагъуэми щ!эх-щ!эхыурэ къа!эт упщ!эщ, хамэ къэралхэм щикъухьа ди лъэп-къэгъухэр хэкум къешэліэжа хъун папщіэ, къэрал хабзэхэр, дэфтэр Іуэхухэр нэхъ тынш щІын зэрыхуейр. Нобэ а Іуэ-хур къызэрыгуэкІ дыдэ хъуауэ, гугъуехь хэмылъу хэкум укъитысхьэж хъуну хуит ящіауэ къызыщыдгъэхъумэ, куэд къэіэпхъуэжынут? Дауэ

узэреплъыр?
- Си еплъыкІэм тепщІыхьмэ, къагъэзэжыну си гугъэкъым. Мыбы щыпсэури, Америкэм ис-ри, Европэм щыІэхэри зэгупсысыр я щхьэщ. Ар псэукіэм, щіэныгъэ зэгъэгъуэтыным, лэжьыгъэм тещіыхьащ. Гугъуехь куэд пылъми, иджыпсту ухуеймэ, укъэмыlэпхъуэжы-фыну щыткъым мыбы. Хуэмейуэ аращ. Я Іуэхур нэгъуэщІ щІыпІэ щыдокІ. Мыбы щыщыІэ экономикэ, псэукіэ щытыкіэр нэхъ зэгъэпэща хъумэ, мис итіанэ нэхъ къэкіуэжыну тегуш-хуэнущ. Зи гугъу пщіы іуэхум ирипсалъэр куэдщ, ауэ зыкъа-Іэту куэд къэІэпхъуэжынукъым. НэгъущІ лъэныкъуэкІэ уеплъ-

мэ, Хэкум удехьэх. Сэ къызэрыслъытэмкіэ, хэхэсымрэ Хэкумрэ нахъ запыщіа хъунут, нахъ щіэх-щіэхыурэ къэкіуажу щытамэ. Сыт щхьэкіэ жыпіэмэ, къыдихьахыжынут. Адыгэгу зикаральна картираральна жыпізмэда картираральна картирар Іэ дэтхэнэ зыри а и адыгэпсэм

Із дэтхэнэ зыри а и адыгэпсэм къишэжынут.
Адыгэхэр Тыркум Іэпхъуа нзужь, илъэс 50 хуэдизкіз замыгъэхъейуэ щысауэ жаізж, къэкіуэжыным, къагъэзэжыфыным я гугъэр хахыжатэкъыми. Иужыкіз абы исын зэрыхуейр къагурыіуэщ, щізблэ къащіэхъуэр псзун хуейти, а къралым лъабжьэ щащіыну мужь ихъащ.

иужь ихьащ. Нобэрей зэманымрэ зэхэты-Нобэрей зэманымрэ зэхэты-кlэмрэ къапщтэмэ, цlыхур тын-шу нэгъуэщі къэрал мэlэп-хъуэф, лэжьэн, псэун щхьэкlэ. Ар нэхъ япэ ирагъэшу къыс-щохъу иджыпсту. Ауэ адыга-гъэр къызытекlузу къэзыгъэзэ-жыни къахэкlынщ. - V-3-шэ

- Уэ-щэ?

Сэ си пъакъуэ пъэныкъуэр -Германием, лъакъуэ лъэны-къуэр мыбы щыІэщ. Хэкур квуэр мыоы щыгыд, хэхур фыуз сольагъу, щіэх-щіэхыурэ сыкъокіуэж. Си жьэгу сыщиіэу, сыщыхуейм сыкъэкіуэжу, си щіэныгъэр, зэфіэкіыр мыбы исхэм къахуэзгъэсэбэпу сыпсэуну сыхуейщ.

сауну сыхуеищ.

Хахос адыгэр Хэкум зэ нэхъ мыхъуми къэкlуэжмэ, къыдихьэхыжу жыбоlэ. Сыт хуэдэ lyэхухэр абы и лъэны-къуэкlэ иригъэкlуэкlрэ Евро-

пэм щыіз Адыгэ Хасэхэм я федерацэм?
- Абы теухуа программэ хэха диізу догъэлажьэ. Псом нэхъяпэ идгъэщри, дэтхэнэ зы хэхэсри хэкум къэкіуэж-кіуэжу шытыныр хабзэ яхуэшІынырш щытыныр хаозэ яхуэщнынырщ. Си щхьэкlэ, унафэщlу лэжьэн щlэздэа нэужь, унагъуэ 20 къасшэри, тхьэмахуитlкlэ щызгъэlащ. Иужькlэ щlалэгъуалэр къасшэри, я нэгу зезгъэужьащ. Мыбы зэ къэкІуахэм «иджы дапщэщ дыщыпшэнур?» жаlэу апхуэдэщ. Ди жагъуэ зэрыхъуапхуэдэш. Ди жагъуэ зэрыхъу-щи, коронавирус уз зэрыца-лэр къежьэри, ди мурадхэр къызэтрикъуташ. Дяпэкіэ ди гугъэщ шыщхъэуіу мазэм те-хуэу ткъэмахуитікіэ унагъуэхэр къэтшэну. Абыхэм хэкурысхэр эрагъэціыху, я телефонхэр зэ-ізпах, зэрыщіэ мэхъу. Апхуэ-дэуи мыбы щыщхэр ди деж едгъэблагъзуоз шылгъэ]энуш. едгъэблагъэурэ щыдгъэlэнущ, Европэм щlэныгъэ нэхъыщхьэ щызэзыгъэгъуэтыну хуейхэм дадэlэпыкъунущ. Дэ дызытетын хуейр дэнэ щыпсэури адыгагъэм зэрегъэшэлlэнырщ.

ады а ызм ээрөг ызшэлэнырш, Сэ гу лъызотэ Тыркум към-кlахэр - тыркубзэкlэ, Сирием щышхэр хьэрыпыбээкlэ зэры-зэруэуршэрым. Ауэ ахэр Хасэм щызжуэса нэужь, адыгэбээкlэ зэрызэпсэлъэн, зымыщІэхэм зэрагъэщіэн зэрыхуейр къагу-роіуэ. Бзэ зэтемыхуэкіэ пса-лъэхэр нэхъыфіу зыми зрипхыфынукъым адыгэбзэм фІэ-

Анэдэлъхубзэм хуэтш Гулъы-Анэдэльхуозэм хуэтщг гульы-тэм нэмыші, программэ щхьэ-хуэ дгъэпсауэ, егъэджакіуэхэр, гьэсакіуэхэр Хэкум итшурэ дерсхэр, зэіущіэхэр ирагьэ-кіуэкі. Апхуэдэ іуэхуфі къыдэкуэл. Анхуэдэ гузхуйн кывдэ-хъуліаш коронавирус узыфэр къэмыхъей щіыкіэ. Дзыхь-мыщі Аслъэн, Езауэ Мадина, Иуаз Зубер, Апсэ Дианэ сымэ едгъэблагъэри, Мюнхен Хасэм

тхьэмахуитікіэ щылэжьащ, ціыхухэр яфіэгьэщіэгъуэну къекіуалізу. Ар ягу ирихьати, Штутгарт, Нюрнберг хасэхэми къикі лъзіу тхылъхэр къытізрыхващ, апхуэдэ курсхэр ирагьэкіуэкіыну хуейуэ. А курсхэм унагъуэкіз къокіуалізри, хэт къафэм, хэт бэзм, хэт пшынэ еуэным зыхуагъзсэну зэбгрокі, сыхьат зырыяльяюми щіыхьэурэ, махуэр Хасэм щіэщыгтэуу, сэбэпынагъ тхьэмахуитІкІэ

пыльу щагьакіуэ.

- Къалэ зэмылізужьыгъуэжм кънщызэвгьэлэщ Адыгэ
щэнхабээмкіз фестивалхэм я
мыхьэнэр сыт?

- Европэм адыгэу исыр зэ-

рагъэціыхуну, лъэпкъ щэнхаб-зэм драгъэхьэхыну я мураду къыхалъхьащ а lуэхур. Иджыри къэс пхъэидзэкіэ къалэ хасэхэм зэlэпахыу ирагъэкlуэкlыу щытащ. Дяпэкlэ ди мурадщ зы хэщІапІэ хэтхыу илъэс къэс абы

щедгъэкіуэкіыну.
- Европэм щыіэ хасэхэм апхуэдэ Іуэхухэр къызэрагьэ-пэщын, зэфІагъэкІын папщІз дэнэ ахъшэ къыздрахыр? Фэ, сэ зэрысщІэмкІэ, къэралым сэ зэрысщіэмкіэ, къэралым зыкіи зыкъыфщіигъакъуэр-къым, языныкъуэ хэхэсхэм ещхьу. Сыт хуэдэ мылъку хасэ Іуэхухэр зэрыдэвгъэкіыр?

— Хасам үзт унагълуучы мооо

- Хасэм хэт унагъуэхэм мазэ къэс хэтыпщІэ къыхалъхьэ. къэс хэтыпщіэ къыхальхьо. Фестиваль хъуамэ, билет доцэ. Аращ хэхъуэу диіэр. Ауэ мис иджы къыщіэтіукіауэ, къэра-лым иригъэкіуэкі Іуэху гуэрхэм дыхэтщ. Къызэдгъэпэщыну іуэхум тедгъэкІуэдэну ахъшэр къэдбжрэ къалэм щэнхабзэм-кІэ и къудамэмрэ Іэпхъуэшапкъуэ Іуэхухэмкіэ Іуэхущіапіэм-рэ я пащхьэ итлъхьэмэ, про-цент 80-р къыдат.

Мюнхен дэт лъэпкъ зэгухьэныгъэхэм ящыщу нэхъыжь дыдэр Адыгэ Хасэращ. Нобэ дыдэр Адыгэ Хасэраш. Нооэ къзсыху мыхъумыщіагъэ къы-щемыкіуэкіауэ ди Хасэр щап-хъзу мэлажьэ. Концерт дыхэ-тамэ, ди фащэкіэ, ди утыку итыкізкіэ, ди кры-утыкізкіэ, ди къэфэкіэкіэ хуабжьу дакъыхощ, нэхъыбэ дыдэу Іэгу зыхуеуэр дэращ. Апхуэ-дэхэм деж адыгэхэр зищІысыр, къыздикіар, я хабзэр, я тхыдэр кіэщіу зэрыт тхылъ піащіэ ціыкіухэр догъэхьэзырри, до-гуэш, нэхъ дыкъащіэн щхьэкіэ.

гуэш, нэхъ дыкъащіэн щхьэкіэ. Ауз сыт хуэдия іуэху ди щхьэ закъуэу едгъэкіуэкіми - ныкъуэш, хэкур, зэкъуэш республикищыр хэмытмэ.
- Хэхэс адыгэхэм ящыщу дэнэ къэрал щыпсэухэра зи хуэху нэхъ дэкіыу, зыхэсхэм яхэмышыпсыхы Іэмал нэхъыбэ яІэу къэплъы

. Иорданием щыпсэухэрауэ къысщохъу. Я хасэхэм мылъку ябгъэдэлъщ, къэрал ахъшэ къаlэрохьэ. Израилым щыпсэукъавэрохьэ. израилым щыпсэу-хэми хъарзынэу къавэрохьэ ахъшэ, Кфар-Камэрэ Рихьэни-ерэ дэсу хъуар Хэкум къашэу-рэ-яшэжыфынущ гъэ къэс. Иджыри зэ жызовэри, хамэ щвипви лэжывгъэу щедгъэ-кјузквим мыхьэнэ щивэнур, хэ-кум къэквуэку зэтедухуэфмэщ.

- Къэрал куэдым щикъухьа адыгэхэм сыт къытпэплъэр?
- ЩІэх кіуэдыжыну, хамэхэм яхэшыпсыхыыжыну зигугъэхэм сащыщкъым. Мы дунейр гъэщіэгъуэнурэ къокіэрэхъуэкі. Нобэ дызэрыщіэнымкіэ іэмалу диlэ хъуам еплъ, мис ап-хуэдэу къекlэрэхъуэкlынурэ хуэдэу къекІэрэхъуэкІынурэ куэдкІэ нэхъ зэгъунэгъу ды-

куэдкіэ нэхъ зэгъунэгъу ды-хъужынущ.
Сызэреплъымкіэ, иджыри къвздэсым я щхьэ јузху, я псэу-кіз зэгъэпэщыным нэхъ тела-жьэурэ екіуэкіащ. Иджы лъз быдэкіэ къвіщалъхуа къэра-лым щытеува хъуащи, дяпэкіэ лъэпкъ зыхэщіыкіыр нэхъ къзушыжу, кърахьэжьэжу хэкум нэхъ къыхуэпабгъэ хъуну піэрэ жызоіэ. Щіэныгъи, зэфіэкіи, Іэмали яіэ хъуащи, абы фіым

Епсэльар НЭЩІЭПЫДЖЭ Замирэщ.

● Къуажэ гьащІэ

Кънхиащі дзыхьыр егъэпэж

Игъащізми жаіз: «Ціыхур зыгъздахэр и ізу-жьырщ, и зэфізкіырщ, и іздакъэм къыщіз-кіарщ». Псалъз дахэ жызыізу фіы зымыщізм зэи пщіз иізнукъым, апхуэдэр паши хъуфы-нукъым. Мы тхыгъэм зи гугъу щытщіыну Беслъзней Борис Данил и къуэм къикіуа гъузгуанэр ди щіалэгъуалэм дежкіз щап-хъзні

БОРИС курыт еджап Іэр къыщиухар Урожайнэ (Абейкъуажэ) жылэрщ. Еджэным хуэпабгъэрэ щехъулізу зыкъэзыужьа щіалэм мэкъумэшы щіэм и лэжьыгъэр зыхуэдэм фіыуэ хищіыкі хъунымкіэ хуэщхьэпащ ар гъэмахуэ зыгъэпсэ-хугъуэхэм деж еджакіуэ бригадэм хэту губгъчэм зэритар.

Курыт еджапІэр фІы дыдэу къэзыуха ныбжыщірэ Къзбэрдей-Балькъэр къэрал уни-верситетым физикэмрэ математикэмкіз и къу-дамэм щіэтіысхьащ. Аршкьэкіз, 1955 гъэм дзэм къулыкъу щрихьэкізну ираджэри, Одессэ дэт танк еджапіэм ягъэкіуащ икіи ар ехъу-лізныгъэ иізу къиухащ.

хуеями къытемыкіыу, ротэм и комсомол зэгу-хьэныгъэм и секретаруи хахати, а къулыкъури щрихьэкІащ.

И къалэнхэр дагъуэншэу зэригъэзэщ!ам и ф!ыгъэк!э, дзэм нэхъ пасэу къыхагъэк!ыжри, и еджэным университетым шыпишэжыну къау-

Борис зыщІэса факультетыр мыхъуу агромелиоративнэм зригъэдзащ. Абы щеджэрт иужым республикэм и япэ Президент хъуа Кlyэкlyэ Валери. Къащыдэхуэ зэманым а тlyp жылагъуэ гъащіэми жыджэру зэдыхэтащ. Комсомол лэжьыгъэм зэрыхуэіэижьыр къа-

льытэри, Бесльэнейр, Къэбэрдей-Балъкъэрым щызэхуашэса студенти 100-м я пашэу, Къэ-захъстэн щіыщіэм гъавэр щыіузыхыжхэм ядэіэлыкъуну ягьэкіуащ икіи фіыщіи къыщы-хуащіауэ, щіыхь тхылъхэри къыщратауэ къаутІыпщыжащ.

утыншымащ. Дипломыр къызэрыІэрыхьэу, Беслъэнейр Къэбэрдей-Балъкъэрым агрохимиемкІэ и лабораторэм ягъэкІуащ. Абы илъэситІкІэ щылэжьа иужь, Воронеж мазитІ курсыр къыщиухри, аспирантурэми заочнэу щеджаш. Кіэлъыкіуэу, республикэм мэкъумэш іэнатіэмкіэ и министру а зэманым лэжьа Хьэщіэлі Мухьэмэд и унафэкіэ, Шэджэм щіыналъэм щыіэ «Нартан» колхозым агроном нэхъыщхьэу ягъэуващ.

А зэманым коммунистхэм я деж зэрышекіуэкіыу, Бориси къыхуащіа дзыхьыр зэригъэ-пэжыным и къаруи и щіэныгъи хилъхьэн хуейти, ар къехъуліащ. Зи гугъу тщіы хозяйствэр, Беслъэнейр щыщыіам щыгъуэ, хадэхэкіхэм елэжьынымкіэ республикэм пашэ щыхъуауэ А зэманым ирихьэлізу Борис къыфіащат «Къэбэрдей-Балъкъэрым щіыхь зиіэ и агроном» ціэ лъапіэр. Ди къэралым куэд щіауэ къыщекіуэкіырт іэшіагъэлі нэсхэр здэщыіэм къыщытрачрэ, зи Іуэху нэхъ хуэмыщІахэм ягъа-кІуэу. Беслъэнейр апхуэдэ щІыкІэкІэ къыщыхутащ Шэджэм районым щыІэ «Лашынкъей»

КъуакІэ-бгыкІэхэм шыхухаха гектар 300-м жыгхэр щагьэтІысащ, егугьуу зэрахьэри, пхьэ-щхьэмыщхьэ бэв кърахьэлІэу хуежьащ. Мыбдежми Борис зыкъыщигъэлъэгъуащ лэжьы-

дежми Борис зыкъыщигъэлъэгъуащ лэжьы-гъэм и къызэгъэпэщакіуэ Ізэзу. Беслъэнейм къыхуихуащ езым и жылэм щыіа «Заветы Ленина» колхозым чэнджэщэгъуу, агроном нэхъыщхьэу зэман гуэркіи щылэжьа. Партым и Къэбэрдей-Балъкъэр обкомым и япэ секретарь Мэлбахъуэ Тимборэ 1982 гъэм ириджэри, а колхоз дыдэм и унафэщіу увын жуейуэ къыхуигъэуващ. «Бынунагъуэр си гъусэр Налшык сыдэсщ» щыжиlэм, «абыи зыгуэр етщlэнщ, хозяйствэр екlакlуэу хуежьащи, унафэщі тэмэм хуейщ». Хъуэпсэгъуэтэкъым зыпэрыува Іэнатіэр, ны-

къусаныгъэр куэдт, къулейсызыгъэм цІыхухэм я Іэпкълъэпкъыр щІигъэлІат, заужьыжыныр я фІэш мыхъужу.

фізщ мых вужу. Сыт хуэдэ ІэнатІэми псори зэлъытар ціыху-хэрш, Іэщіагъэліхэрш, яхэлъ жэрдэмырш. Уи унафэм щіэтхэр зэбгъэдэіуэфу, уи мурадыр къыбдаіыгъыу, зэхъуэкіыныгъэ зэрыщыіэнур я къыбдаІыгъыу, зэхъуэкІыныгъэ зэрыщыІэнур я фіэщ пщіыфмэ, якузэфІэмыкІын щыІэкъым. Бориси лэжьыгъэм гууз-лыук узуаиз, зи Іэщіагъэм хуэпэжхэр зэщіигъэуІуэщ, щіэгъэкъуэн къищіри, іэнатіэм щыпэрыува япэ махуэхэм къыщыщіадзауэ хоэяйствэм и Іузхуэр хэпщіыкІыу иригъэфІакІуэу хуежьащ. Гъавэм и бэвагъым зиіэту, ІэщхэкІыу къалэжьым хэхъуэшхуэ къариту, ціыхухэми лэжьапщіэр тэмэму яіэрыхьэу щыхъум, къуажэдэсхэми я гур къызэрыгъуэтыжат. Заи ямылъэгъуауэ, гъавэ тонн мини 8-м нэблагъэ къыщрахьэліэжа илъэси къэхъуат а зэманым. Борис щылэжьа лъэхъэнэм къриубыдуу колхозым и мылъкур зэрыбэгъуам Ізмал

дэу колхозым и мылъкур зэрыбэгьэрм Ізмал къаритат езы къуажэми ухуэныгъэ куэд да-щіыхьынымкіэ. А зэманыр игу къегъэкіыж зоотехникыу Борис дэлэжьа Бэлэтокъуэ Абузед: - Езы колхозми зэхъуэкіыныгъэфіхэр къы-щыхуэт. Ціыхухэм зыхуейр ягъуэту, лэжьап-

щыхуат. цыхухэм зыхуеир ягъуэту, лэжьап-щіэми арэзы къищіу, и зэманым ар къаіэрыхьэу хъуат. Къыбгъэдэтхэм яхуиіз щытыкіэм езы Бо-рис и пщіэри иіэтырт. Гущіэгъу, гууз-лыуз зи-ізти, лъэіукіз къыбгъэдыхьар игъэщіэхъуртэ-

Беслъэней Борис колхоз унафэщІу щылэ-кьам, къуажэми хозяйствэми щызэфІагъэува ухуэныгъэ 28-м ящыщщ сабии 140-м щІигъу зрашаліэ гъэсапіэр, ціыху 400 зыщіэхуэ Щэнхабзэмкіэ унэр, щылажьэхэр зыщіэсын пэш іэхуитлъэхуитхэри абы хэтыжу, техникэ зэмы-лізужьыгъуэу 50-м нэблагъэ зыщіэт мехмастерскойр, зы нэгъуэщІхэри. зыгъэпскіыпіэщізу къыщыунэхуар,

Гъэ бэв дыдэ хъуат 1985-р: нартыху гектар миным дэтхэнэми хуэзэу центнер 80 къытрахат, къэралым иратыныр зэфlэкlа нэужь, lусыпхъэу зыхуеинур ирикъуу ягъэтТылъат, хэхъуэшхуэ къахуихъат Іэщ гъэхъунми. «Заветы Ленина» колхозыр республикэм и ЩІыхъ пхъэбгъум къыщагъэлъэгъуат, абы саугъэту «Жигули» автомашинэ къратат. ЛэжьакІуэхэм ящыщ зыбжанэм медалхэмрэ орденхэмрэ къыхуагъэфэ щат, ціэ лъапіэ зыфіащари куэдт.

Беслъэней Борис и унагъуэм и гугъу тщІымэ, пъвстваней ворис и уна вузям и уг ву підівіма, гъзсаныгъз, загуры уз піщ'я зарыльщ. И щхьа-гъуса Раисэра (Урыху къуажа дас Битокъуха япхъущ) абыра бынитху задапіащ, датхэнари гъузгу тэмэм трагьэуващ. Раисэ школым егъэджакіуэу щылэжьащ, и Із-

начаз школыме і вэджакуэу щылэжьаш, и із-натіэм щехъулізу, и ціэр фіыкіэ ираіуэу, район, республикэ ээпеуэхэм щытекіуэу, иригъаджэхэ-ми увыпізфіхэр къахъу. УФ-м Егъэджэныгъэм-кіз и министерствэм и унафэкіэ «Гъэм и егъэ-джакіуэ» ціэр къыфіащри абы щыхьэт техъуэ тхылъи къратащ. Борис и гъуэгуанэр, «си щхьэ нэхъапэщ» жи-

мыlзу, псэемыблэжу зэрикlуам и щыхьэтщ щlыхь тхылърэ дамыгъэ лъапlэу, медалрэ ор-дену къратар. Беслъэнейм «Къэбэрдей-Балъдену къратар. Бестьянени «къзозрдей-Баль-къэрым щыхь зиіз и агроном» ціз льапіэр къыфіащащ. Ар мэкъумэш щізныгъэхэмкіз кандидатщ, республикэм щыіз «Боевое брат-ство» зэгухьэныгъэм хэтщ, запасым и лейте-нант нэхъыжьщ. Ди гуапэщ куэдрэ узыншэу и бынхэмрэ абыхэм къалъхужахэмрэ ящхьэщытыну, я гуфІэгъуэ илъагъуну.

ДЭЦЫРХЪУЕЙ Мусэрбий.

Илъэсым зэф агъэк ахэм суд приставхэр хоплъэж

Урысей ФССП-м и управленэу КъБР-м щыіэм щекіуэкіащ 2022 гъэм я лэжьыгъэм кърикіуахэм щытепсэлъыхьа, дызыхыхьа илъэсым япэ игъэщыпхъэхэр щаубзыхуа зэјущіэ.

КъБР-м и суд пристав нэхъыщхъэ Бауаев Ахъмэт зэпкърыхауэ тепсэлъыхьащ я лэжьыгъэм и унэтіыныгъэ нэхъыщхъэхэм зэрыпэльэщам, гулъытэ хэха зыхуэщіыпхъэу къапэщытхэри игъэнајуац. Къызэрыхигъэщащи, 2022 гъэм сом меларди 4,9-рэ ирагъэпшынащ, 2021 илъэсым елънтауэ мелард 1,2-кіз нэхъыбэ. Гулъытэ

хэха хуащащ социальнэ мыхьэнэ зиlэу зэлэжьыпхъэ дэфтэрхэм: алиментхэр, лэжьапщlэр ирагъэпшыныжыным, сабий зеиншэхэм псэупlэ иратыным. Кьапштэмэ, хэгъээвхьхау ь къагъэсэбэл Іэмалхэм я фІыгъэкlэ сабийхэр піыным сом мелуан 322-рэ хуаутіыпщыну Іэмал къаритащ.

Маль каритеш. Ильэс кіуам административнэ жэуапым ирашэліащ хабзэр узим зыщіауз 4946-рэ, уголовнэ жэуапым - 344-рэ, абыхэм ящыщу 335-р алимент тыным зыпыіузыдзхэрш. Зэіущіэм щытепсэльыхьаш хабзэм тету суд іуэхухэр екіуэкіыным и

хэкіыпіэм. Къапщтэмэ, шынагъуэншагьэр къыщызэрагъэлэщащ зэіущіэ мин 24-м щіигъум. Яхъумэ объектхэм щыдагъыхьэм хэщіа-піэм щіахьэну хуит ямыщі хьэпшып мини 7-м щіигъу къыіахащ.

Къызэрымыкіуэ щытыкіэхэр, нэгъуэщі хабзэншагъэхэр къагъэ-

Я лэжыгъэм и дэтхэнэ унэтІыныгъэми кърикІуахэм ятеухуауэ къэпсэлъащ КъБР-м щыІэ УФССП-м и аппаратымрэ ІэнатІэхэм я

къзпсэльащ кърг-м щыіз учостьм и аппаратымра ізнатізхэм я къудамэхэмрэ я унафэщіхэр. Абыхэм трагъэщіащ я ехъуліэны-гъэхэм, апхуэдэуи гугъуехь зыпылъу къалъытэхэм. Зэјущіэм и кізухыу яубэыхуащ 2023 гъэм и япэ мазихым зэ-фіагъэкіыпхъэхэу Къэбэрдей-Балъкъэрым и суд приставхэм я лэжьыгъэр егъэфіэкіуэным хуэунэтіахэр.

УЭРДОКЪУЭ Женя.

• Мэкъумэш

ьжыгъэхэм къыбжаІэ

«Кавказ. РФ» къэрал Іуэху-щапіэм и хъыбарегъащіэ ізна-тіэм дызэрыщигъэгъуэзамкіэ, Къэбэрдей-Балъкъэрым и мэ-къумэш ізнатізхэм 2022 гъэм гъавэрэ джэшхэкіыу тонн 1 мелуаным щіитъу кърахъэліэ-жащ. Зы гектарым хуэзэу къы-трахар центнер 59,5-м нобла-гъз. Ар ипэ ита илъэсым яіам нэхърэ проценти 5,3-кіэ нэ-хъыбэщ. «Кавказ. РФ» къэрал Іуэху-

ПСОМ нэхърэ нэхъыбэу хасар нартыхурги, тонн мин 824,7-рэ кърахьэлІэжащ. Щіыналъэм и Іэщыхъуэхэри бэлэрыгъакъым: шэмкіэ илъэс кіуам къыщіашам нэхърэ про-центи 3,7-кіз, лымкіэ проценти 4,6-кіэ, джэдыкіэмкіэ - про-

центитікіэ щірагъэгъуащ нэгъа-

бэрей бжыгъэхэм.
Мазищ ипэкіэ ирагъэкіуэкіа
къэпщытэныгъэхэм къызэрагъэпьэгьуамкіэ, Іэщышхуэхэм я бжыгьэр мин 273,3-рэ, жэм кьа-шхэр - мини 137,5-рэ, мэлхэмрэ бжэнхэмрэ зэхэту мин 422,4-рэ

ожэльямрэ зэхэгү мин 422,4-рэ мэхъу.
Іэщ фермэхэр щіымахуэм зэ-рыхуагъэхьэзырам куэдкі эглы-тащ къащіэхъуэну щхэбжыгъэр, къыщіашыну гъэшым и куэда-гъымрэ и фіагъымрэ. Мэкъумэш Гьымрэ и фіаг ьымрэ. кізкьумыш уэхущіапіэхэм мэкъуауэгъуэ мазэм щыщіадзэри, бжьыхьэм техьзху яхурикъуну мэкъумылэр, хьэуазэр, силосыр, къзуат зыщіэль іусыпхъэ зэмылізужьыгьуэхэр ягъэтіылъащ.

ШЭРЭДЖ дисэ.

Шэрджэс-хъан Іуэ Дыщэм и тепщэт

Монгол-тэтэрхэм я лъэхъэнэм сэуа, «Шэрджэс-хъан» цІэр псэуа, «шэрджэс-хъан» ціэр зезыхьэу щыта тепшэ гуэрым и хъыбар куэд щауэ зэхыдох. Куры куэт шары зэрызэрихьэ къудейм ар адыгэ зэримыщіыр. Итіани, тхыдэ щізныг-раліхэмрэ монгол-тэ-тэрхэр къуэпс къежьапіэ зыхуэхъу лъэпкъхэм я лъахэхухуэхьу льэпкьхэм я льахэхугэхэмрэ ядеждызышымыгъуа-зэ куэд къыщыдощ!э. Абы и ф!ыгъэк!э ди блэк!ам и на-пэк!уэц!хэми еплъык!эщ!эк!э дыбгъэдыхьэн хуейуэ къы-щ!ок!.

ХЭТ ХЪУНУ Хьэжы-Шэрджэс е Шэрджэс-хъан? Языныкъуэ тхыдэджхэм а ц!эр ц!ыхуит!ым зэрахьа хуэдэу хуагъэфащэ, но-хъыбэм - тіури зы ціэм и къэпсэлъыкіэ зэтемыхуэу къа-лъытэ. Гу зылъытапхъэхэм язщ абыхэм «шэрджэс» псалъэр цlыкlyкlэ зытхи къазэрыхэкlыр. Ар тегъэщlапіэ тхуохъу зи гугъу тщіым и ціэ лейр и мылъэпкъ жэсыж дэтхэнэ зыми ейм пагъзу-вэ хабзэ лъэпкъыцІзу. Хьэжы-Шэрджэсыр е Шэрджэс-хъаныр шэрджэсыр е шэрджэс-хъаныр зы ціьхуу къэтльыгэным дыгре-гьэгушхуэ ар тізунейрэ іуз Дыщэм (Золотая Ордам) и хъану зэрыщытами. Ізштырхьан, Ас-трахань, Хьэжы-Тэрхьан - а цізхэр зезыхьэ іуэ Дыщэм и къа-лэр езым еипзу щытауэ, ильэс зыбжанэкіз зэрыхьаныгтузууи и унарфам шізта ууалаузуылаться унафэм щІэта хуэдэу зэхыдагъэх 23-нэ хъаным тепсэлъыхьхэм: япэу 1361 - 1369 гъэхэм, етІуанэу: 1369 - 1374 (1375) гъэхэм.

1994 — 1974 (1979) ГБЗХЭМ.

193 Дышэмрэ адыгэхэмрэ я
193ху зыіута дыдэр къззыгъэлъагъуз тхыдэ лъзужьхэр закіа ногъзсыпауэ джахэм тхухэбжэнкъым. Итіани, Псыхуабэ деж
щыпсэуа ди лъэпкъэгъухэми
Къухьэпіз Адыгэ Хэкум исахэми
монгольгатаруам. монгол-тэтэрхэм пыщіэныгъэ быдэ зэрыхуаіам и тхыдэ щы-хьэтхэр мащіэкъым. Сыт и уасэ иужькіэ тепщэ хъуа Іузбэч-хъан ныкъуэкъуэгъухэм ирамыгъэу-кlын щхьэкlэ, щыцlыкlум «шэр-джэсхэм я щlыналъэм» ща-гъэпщкlуауэ зэрыщытам и за-

«Хъаныкъуэр Адыгэ Хэкум щрагъэпПын къыщаубла Атэ-лыкъ хабзэм и япэ щапхъэм дэ дыщрохьэліэ Іуэ Дыщэм и къару илъыгъуэм. Иужьрей кърым хъану щыта Шагин-джэрий зэритхыжымкіэ, апхуэдэ насып къызыхуихуар Іуэ Дыщэм и хъан щэджащэ Іузбэчщ: «711 гъэм То-хътэ-хъан и лъэхъэнэм, шэджасы узо-яш. «Улт ээм тө-хътэ-хъан и лъэхьэнэм, иужьрейм и къуэш дыдэм и къуэ Јузбэч-хъан адыгожэм (шэр-джэсхэм) ягъэсэну яшауэ щы-тащ», - етх Хъуэткъуэ Самир.

АдэкІэ пещэ: «Шейбанхэм я тхыдэдж Утемиш-хьэжы къеlуэ-«Тохътэ-хъаным езым къуэм тепщэгъуэр лъигъэсын папщІэ, и лъэпкъым хъулъхугъэу папіщія, ильзіпкьым хьульхуі вау исыр щызэтриукізм, абы и къузшым и щхьэгъусэ Келин-Байалин и къуз Іузбэч яукІынкІз гузавэри, сабийр Шэрджэс къуршхэм гъэпщкІуауэ иригъз-шауэ щытащ. ИужькІз, езыр Тохътэ-хъаным щхьэгъусэу ишэ-жа нэужь, зи къузар лучейм ехыжа нэужь, зи къуэр дунейм ехыжу щізблэншэу къэна хъаным зыхуиумысащ: «Букіынкіз сышы-нэри, щіалэр Шэрджэс щіыналъэм езгъэшат».

Іузбэч-хъаным лышрохьэлІэ Псыхуабэ зыщызыплъыхь Ибн Бэтlутlэ и дежи. Зыплъыхьакlуэм и гъащіэ гъуэгур зыджа Тимофеев Игорь «Ибн Бэтіутіэ» зыфіища и тхылъым дыкъыщоджэ: «1334 гъэм накъыгъэм и 6-м Ибн Бэтіутіз иджыри Къаир щыізу зи хъыбар зэхиха іуэ Дыщэм и тепщэ іузбэч-хъан и хэщіапізм нэсащ». Езы Ибн БэтІутІэ зэритхыжым-

Езы ион ьэтгутіз зэритхыжым-кіз,]алкжуз зэпыту щыт хъаным и епсыхыпізр Беш-Даг (и мы-хьанажіз - «бгитху») жыхуаіз щы-пізм щыізт, нэгъуащіў жыпізмэ, иджырей Псыхуабэ (Пятигорск)

«Мы бгитхум. - жеlэ Ибн Бэтіутіэ, - тыркухэм зыщагъэпскі псы пщтыр къыщіэжыпіэхэр щыіэщ... Езыхэм зэрыжаіэмкіэ, апхуэдэ псым зыщызыгъэпс-

щыіэщ... Езыхэм зэрыжаіэмкіз, апхуэдэ псым зыщызыгъэпскіым уз зи ціэ къеуаліэркъым...» Іузбэч-хъан и ціэм дыщроджасхэр» зыфіища и тхылъми: «Іузбэч-хъан и ныбжыр илъзс пщыкіущ ирикъуху адыгэхэм я деж щагъэпщкіуу щытащ, адыгэбзи ищіэрт», - жеіз абы. Адэкіэ Тірахъуэр топсэльыхь ди тхыгъэр зытеухуа Хьэжы-шэрджэс: «Тэтэр-монголхэм я щыхьэр Сарай «шэрджэс колониехэр» зыфіаща псэупізхэр дэтт. Хьан сэрейм щызэрахьз Іузкухэм адыгэхэр апхуэдизкіз хэпщати, Іузбэч-хъан и къуэрылъху Бердыбэч иужыкіэ, хъаныгъуэр Шэрджэс-хъан зи цізтепщэм лъысауз щытащ». Гусев Владимир іэщтырхъан и тхыдэр кэнышку Урысейм и тхыдэр жызому Урысейм и тхыдэржархив лэжьаму хатымарам матаму катырам на тум тум на прамена на тум на прамена на пр

архив лэжьакіуэхэм я зэгухьэны-гъэм хэт щіалэм къызэри-лъытэмкіэ, къалэр куэдкіэ нэхъыжьш ар тхыдэджхэм къызэрагъэлъагъуэм нэхърэ. И Іуэху еплъыкІэр къыщиІуатэ тхыгъэм Хьэжы-Шэрджэс и гугъу щещІ: «Іэщтырхъан и гугъу пщіымэ, абы тізунейрэ и тепщэу щытащ хъан Хьэжы-Шэрджэс (1361 -1369, 1369 - 1374). Аліым, Іэщтыр-

хъан зэрыдэсым хуэдэурэ, Іуэ Хужьым (Белая Орда) и унафэр хужьым (Белая Орда) и унафэр ээрихээу щьтащ илъэс 14-кlэ. 1374 гъэм, Хьэжы-Шэрджэс и тетъігъуэм щыгъуэ, «Хьэжы-Тартхьан» жиlэу тегъэуауэ ахьшэ традзэу щыташ. А зэманым «Хьэжы-Тэрхъан» щхьэкlэ «Таржин» жаlэрт. Алхуэдэущ къызэрежьар Хьэжы-Шэрджэс и

зэремьар льэмы-шэрдмэс и ҚІэр зытет домбеякъ ахъшэхэр». Хьэжы-Шэрджэс монгол-тэ-тэрхэм хуэдэу Чингис-хъаным къытепщыкіа къуэпсым щыщу къвтепщыкия къузпсым щыщу зэрыщымытар къвихощ ткыгъэ-хэм. Горелик Михаил и лэжьы-гъэхэми къвиджаїэ адыгэхэм ізчараціым къвихэківу, езыхэми зауэлі лъэрызежьэ къазэрыхэківми и хъэтыркіэ, ахэр Іуэ Дыщэм хиубыдэ щІыпіэ щхьэхуэхэм щыпсэууэ зэрыщы-тар. Апхуэдэ гуэрхэм я зым пашэ щыхъуагъэнщ Хьэжы-Шэрджэ-

си.
Ибн Хъалдун и «Тхыдэм» къызэрыхэщымк за дыгэ хъаныр Бердыбэч и зэманым дзэ зешэу щытащ. Бердыбэч дунейм ехыжа нэужь, Хьэжы-Шэрджэс иубыдар Іэщтырхъан и закъуэтэ-къым, атіэ Іуэ Дыщэм и щыхьэру щыта Сарай къалэри иlыгъащ абы. Зэрыкъэралу зэрызехьэм зэщlиубыдэу, хъанхэр зыр ад-рейм пэщlэувэжа иужь, Хьэжы-Шэрджэс ныкъуэкъуэгъу къыхуэ-хъуат Урыс-хъан. Хьэжы-Шэр-джэс бзаджагъэ хурикъуащ абы и дзэхэр Ізщтырхъан бгъэди-хужыну, ауэ иужькІэ тепщэгъуэр зыубыда Айбэч-хъан езым Сарай къалэр ІэщІигъэкІыжауэ щытащ. Хьэжы-Шэрджэс иІыгъа щіыпіэр Іупщіу къыхощ урым ду-неяплъэ зэкъуэшхэу Пицигани Доминикрэ Францискрэ ящіауэ щыта картэм. Ар хуозэ Индылым (Волгэ) пэмыжыжьэу щыт Саратов къалэм и ипщэ лъэны-

Сорокин Евгений «Зэрыхьзэриишхуэм хиубыда Іуэ Дыщэм и хъанхэм ятеухуауэ» лэжьыгъэм щыжеlэ: «Хъан Хьэсэн булгъархъанхэм ятеухуауэ» лэжыгъэм щыжеіз «Хъан Хьасэн булгъархэм я деж кіуа иужь, абы и піз-къчувалагъэмра зи льапсэу щыта Хьэжы-Шэрджэс, Сарай къалэри иубьідат. Хьэсэн а ахъшхэр Сарайм щытрадзэн щыщагъэтар 1369 гъэрш, Абдежым кышышірдзауз унафэр Хьэжы-Шэрджэс къыіэрохьэ. Ибн Хъалдун зэритхымкіз «Хьэжы-Шэрджэс кыіэрохьэ. Ибн Хъалдун зэритхымкіз «Хьэжы-Шэрджэс кыірраў кужь, іуэ Щіыхум (Синяя Орда) и хъан Урыс-хъан Хореам щіыналъэм дзэ къриутыпщыкіри, ізштырхъан къригъзувыхьаш. Жьэжы-Шэрджэс езым и дзэзешэхэм яз игъакіуэри, ахэр ирахужьэжащ, Ауэ Айбэч хьан езым къебгъэрыкіуэри, Сари, ахэр ирахужьэжаш, Ауэ Аирэч жъан езым къебгъэрык/уэри, Са-рай къалэр трихыжауэ щыташ. Абы иужьк/з езым и лъапсэм, хъанхэм я унафэр зылъэмы/зс Ізщтырхъан дэтіысхьэжри, 1369 -1380 гъэхэм пщіондэ а щыпіэр ээрихьаш. Иужьк/з ізщтырхъан зы/зрыхьар Тохъутэмыщщ».

зыіэрыхьар Тохьутэмыщці».

Жьэжы-Шэрджэс и лъзхъэнэм
Іэщтырхъан Іэщыр щыбэгьуауэ
зэрыщытам и гугьу ещі ищхьэкіэ
зи ціз къыщитіуа Гусев Владимир: «Хьэжы-Шэрджэс щытета
зэманым хуэдэу Іэщтырхъан
мэлхэри, бжэнхэри, адрей унагъуэ псаущхьэхэри заи щыбэгьуэ псэуцхьхэри эзи щыоэ-гьуакьым. Ахэр кърашырт Кав-каз Ищхъэрэми, Кавказ ЩІыб-ми, Іузэв Іуфэми, хы ФІыціэ Іуфэми, уеблэмэ Азие Курытми. Взы Іэщтырхъани увыІэгьуэ Іуфэми, уеолэмэ Азие Курытми. Езы Іоцтырхьани увыІзгьуэ имыІзу хьэпшыпхэр зезышэ чырэхэр икІыурэ, Іуэ Дыщэм и щыхьэрхэу Сарай-Джэдидымрэ Сарай-Мэхърусумрэ ягъа-

кlуэрт». Іуэ Дыщэм и тхыдэмкіэ нэхъ іуэ дыщэм и тхыдэмкіэ нэхь іэщіагъэлі ціэрыіуэу къалъы-тэхэм ящыщщ хьэрып тхыдэтх Ибн Хъалдун, Урысейм щыщ тэтэр тхыдэдж Сафаргалиев Магомет («Іуэ Дыщэр зэрылъэ-лъэжар»). Адыгэ-шэрджэсхэм я гугъу щащі дэтхэнэ напэкіуэціми купщафізу топсэльыхь газеге-джэхэм егьэціыхужын хуэмей, Адыгейм щыщ ди льэпкъэгъу тхыдэ щіэныгъэлі Хъуэткъуэ Самири. А псоми я лэжьыгъэхэр къэдгъэщхьэпащ мы тхыгъэм дыщелэжьым.

ЧЭРИМ Марианнэ.

• Астрофизикэ

Хьэмбылу зэпрыпщыпІэ

Зэрынэрылъагъущи, уахэр (хьэршыр) зэлъэщіэгъэхьэнымкіэ лъэпощхьэпо нэхъ ин дыдэу къэувыр абы иіэ абрагъуагъэу кіэи пэи зыдамылъагъурщ.

ПСАЛЪЭМ папщіэ, ди Дыгъэм къегъэщіыліа уафэщіхэм (вагъуэ лэкъумхэм) ящыщу нэхъ жыжьэ дыдау тпыіукіуэта Плутон и і эхэльахэм ціыху зэрымыс хьэршырыкіуэ кхъухьтьата ціыкіу, «Новые горизонты» зыфіащар нэсыным илъэси 9,5-рэ текіуэдащ. Абы щыгъум, а планетэр зэрытпэіэщіэр, зигъэхъей-сытми, ику иту, километр меларди 6-м неблагъэщ.

Атіэми, дыщыпсэу Щіыр зэкіэрэхъуэкі Дыгъэмрэ абы ирагьэщхьхэм ящыщу нэхъ къытпэтъунэгъу Альфэ Центаврэ актуэмрэ я захуаку дэлъыр километр трилинон 42-м нэблагъэщи, къызыщывгъэхъут зи гугъу тщіа хьэршырыкіуэ кхъухьлъатэм хуэдэм а гъуэгуанэр къызэнэкіыным иригъэхьыну зэманыр зыхуэдизыр (илъэс мелуан 1,1-м щінгъунущ).

Ауэ щыхъукіи, уахэ щіэншэр хуэшэмэджыпэрэ псынщіэрыкіуэу зэпозыгъэупщіыфын ізмал къэгъуэтыным, иужькій ар къэгъэтурыщіэным мыхьэны ин дыда зэриіэм шэч къыгехыгьуейщ, «Вселенная» зыфіаща къэщіыгъэ абрагъузу дызыхиубыдэр ара-ПСАЛЪЭМ папщіэ, ди Дыгъэм къегъэщіыліа уафэщіхэм (вагъуз

«Вселенная» зыфіаща къэшіыгъэ абрагъуру дызыхиубыдэр арами, абы хуагьадэ адрей нэрымыльагьухэр арами, къзухь инышзу къегъэпщіэкіахэр ціыху къарукіз ээлъэгъэіэсыным зэману текіуэдэнур дызэрыщымыгугъауэ мащіз щіынымкіз хьэршым къыщахута лэмалхэм я нэхъ пажэу астрофизикэм мы зэманым къызэда-лъытар «кротовая нора» («щІыІуб нэфым и гъуэ») цІэр зытра-гъэІукіа къэщІыгъэ телъыджэрщ.

И къэгъуэтыкІэ хъуар

Тхыдэ мыжыжьэм къызэрыхэщыжымкіэ, зыми емыщхь а зэпрыкіыпіэр щыіэнкіэ зэрыхъунум япоу зи гупсысэ хуэкіуар физи-кэм и къудамэ гьуэзэджэу «Теорие относительности» зыфіацар ду-нейм къытезыгъэхьа Эйнштейн Альбертрэ зэман гуэркіэ абы дэлэжьа Розен Натанрэщ. Къахутам теухуауэ а тіум 1935 гъэм щіэныгъэліхэм хъыбар ира-

къахутам теухуауэ а тум ізээ гъэм щізныг эзілхэм хывоар ира-гъэщіат, дыкъэзыульуремиь къэухьу (пространство) кізи пэи зи-мыізмрэ абы зэманыр, хуэмми псынщізми, зэрыщекіуэкіымрэ да-щхьэпрызышыфын «лъэмыж» гъузэзджэу «щіыіуб нэфым и гъуэ» зыфіащар къыщізкіынкіз эзрыхъунум хуэгъэзауэ. Физикэ щізныгъэм зэригъэбелджылащи, уахэ щізншэр зи «лъа-хэ» сытхуэдэ къэщіыгъэми адрейр зэрызыщійшэ къару тельыджэщ Ньютон Исаак «гравитацие» псальэр зыфійшу хигъзунахукізуз щытар. Атіз, а «зэбгъэдэшэкіэм» къигъэщі зэхьуэкіыныгъэ гъуз-залжэш пыктазыхутаремы къзуктый (пространства). Іміцэнаціз зэджэнц дыкьэзыухыуреихь кьэухьыр (пространствэр), Іушэ-нашэ ищіу, зэрыхиш-зэрыриіуэнтіэкіри, дызэса зэманри, алъандэрэ зэрыщызэкіэлъыхьам хуэмыдэу, кіэщіыщэ зэрищіри. Гравитацием апхуэдэ хабээ къызэрыдекіуэкіым Іэмал имыізу

кърикіуэнкіз хъунухэм ящыщщ (астрофизикхэм къызэральытэм-кіз) мы тхыгъэм зи гугъу щытщі «Эйнштейнрэ Розенрэ я лъэмыжу» «щіыіуб нэфым и гьуэ» зыфіащар (нэгъуэщіу абы йоджэ «хьэм-былу зэпрыпщыпіз» - «червоточина» псалъэмкіи).

оыну зэпрыпщыпгэ» - «червогочина» псальэмкий.
Икіи, щізныгъэліхэм зэрьтрагъэчыныхыымкіз, ізмалыщізу къа-хутар («хьэмбылу зэпрыпщыпізр») къззыгъэсэбэпхэм гъуэгуанэ нэхъ кізщі дыдэ къагъуэтыфынущ, зэманымарэ ар щызэкіэлъыхьа пространствэмрэ щыхагъзунэхукіыну ізпапіитіыр (точкитіыр) псынщізрыкіузу зэлъэщізгъэхьэнымкіэ.

«Мащэ хужькіи» йоджэ

Теорием хуэ эн жиз теорием хуэ зэпрык на теорием хуэ за теорием хуу за теорием

пеорием хуэзижь физикхэр апхуэдэ зэпрыкыппэм «мащэ хумькіи» («белая дыра») йоджэ, и ихьэпіэр «мащэ кіыфіым» («чёр-ная дыра») и икіуэдапіэм хуагъадэми, адрей и лъэныкъуэр укъызэрыкіыжыфын хуэдэу ээрышцытым къыхэкіыу. Къэкіуэну жыжьэм куэду «теусыхь» тхакіуэхэм я іздакъэщіэкіхэ-ми мычэму дащрохьэліэ «хьэмбылу зэпрыпщыпіэм» («щіыіуб нэфым и гъуэм») теухуа хъыбархэм. И щхьзусыгъузу къэтлъытэри ъздишьм дызышлихьэліажіса хуычу а къзлицытара илэжыпажіа

нэфым и гъуэм») теухуа хъыбархэм. И щхьзусыгъузу къэтлъыгэри хьэршым дызыщрихьэліэнкіз хъуну а къэщіыгъэр, ипэжыпіэкіз къэгъзіурыщіа хъуа иужькіз, хэкіыпіэфі куэдым и джэлэсу къыщіакіынкіз зэрыхъунурщ.
Уегупсыс зэрыхъунумкіи, ар Ізмалыфіщ хьэршырыкіуэ кхъухьтьатэхэр, зы ціыху гъащіэм къриубыдау, нэгъуэщі вагъуэ зэрыбынхэм (галактикэхэм) къыщыхутэнымкіи, къинэмыщі дунейхэм (вселеннэхэм) ялъэгъэізсынымкіи. Зэрыжаізмкіи, «хьэмбылу зэпрыпщыпізм» дыкъэзырхъурейх къзухьту кізи пэй зимыізм и зы дэтхэнэ къуэгъэнапіи псынщіэрыкіузу (нэхум зэрызидз хуабжьагъэм ефізкіыжу) укъыщигъэхутэфынущ.
Къинэмыщіауэ, пространствэр кіуэцірызыіуэнтіыкі «гъуэдыджым» («хьэмбылу зэпрыпщыпізм») шэсыпіз къыдет зи кіуэкізм текіыгъуей зэманым дыпэльэщынымкіи, уеблэмэ блакіам дгъэзэму къэщцекіузкіхахэм дащыкізльыплъыжынымкіи (шыпсэусхэм зэрытрагъэчыныхьу).

зэрытрагъэчыныхыу).

зэрытрагьэчыныхыу).
Сыт, ат1э, дызыхуэчэму кьалъытэр «щіыіуб нэфым и гъуэр» джыным щіэмычэу яужь ит щіэныгъэліхэм?
Псом япэрауэ, абы и инагъыр зыхуэдизыр кьазэрыхуэмыщіэрщ. Етіуанэрауэ, абыхэм ціыху зэрыс хьэршырыкіуэ кхъухьлъатэ ибутіыпщхьэн дэнэ къэна, къызэрымыкіуэ хьэпшып ціыкіу нэгъунэ гъунэгъуу бгъэдэбгъэхьэнри дзыхыщыгъуэджэщ, къыщекіуэкіыр нобэкіэ дахэ-дахэу зэрызэхамыгъэкіам къыхэкіыу...

кіыу... **КЪУМАХУЭ Аслъэн**.

Гъуэгуанэм пызыщэхэр

«Шыхулъагъуэ» напэкіуэціыр «Адыгэ псалъэ» газетым иіэу щытащ. Абы къытрадзэрт тхэн щізэыдзагъащізхэм я іздакъэщізкіхэр, литературэм теухуа тхыгъэхэр. А напэкіуэціыр зэман зэхуэмыдэхэм газетым щылэжьа ди тхакіуэхэм, усакіуэхэм ягьэхьэзыру къекіуэкіащи, дэри абы пытщэну ди гуапэ къудей мыхъуу, ди къалэнуи къыдольытэ, адыгэ псалъэр гъэіуныр ди пщэрыльщи.

Хьэх Сэфарбий игъэхьэзыра «Шыхулъагъуэм и вагъуэхэр» тхылъыр илъэс 12 мэхъу дунейм къызэрытехьэрэ. Литературэм зи зэфіэкі щызыгъэлъагъуэ дэтхэнэри плэпктым дежкіз вагъуэм хуэдэш. Абыхэм я пыдыкізр зэхуэдэкъым, хэт мэпщіыпщі, хэти зэпымыууэ и нур шэщіар иіыгъыжщ. Ауэ псоми ягъэзащіэр зы іуэхущ.

Нэхьыбэм тхэн щіадээ пасэу, я ныбжьым хуэфэщэн хуэдизум заужь. Щыіэщ нэхъ касэуи къалэмыр къэзыщтэ. Дэ ныбжьым хуэфэчдэн хуэдизум заужь. Шыхулъагъуэр» хущізкъунущ зи псэр адыгэбээм хуэгъэзахэр игъэгушхуэну.

Ди гуапэу фи пащхьэ идолъхьэ «Шыхулъагъуэ» зэгухьэныгъэм иджы къекіуалізхэм я тхыгъяхум щыш.

я тхыгъэхэм шыш.

НАФІЭДЗ Мухьэмэд.

Къанкъул Рае Надир и пхъур Дзэлыкъуз щіыналъэм хыхьэ Къамылыкъуз къуажэм 1974 гъэм къыщалъхуащ. Школ нзужъым КъБКъУ-м адыгэбзэмкіэ и къудамэр ехъулІэныгъэкІэ къиухащ. КъБР-м и ТхакІуэхэм я зэгухьэныгъэм къыдигъэкІа «Зэманым и гъуджэ» тхылъым Къанкъулым и усэхэмрэ и Іуэтэжхэмрэ ихуащ.

Адыгагъэм и гуащіэр Адыгагъэм и гуащіэр Дэнэ щіыпіи щаіэт. Лъагъуныгъэу пхузиіэм, Уи ціэр жысіэм, зеіэт. Абдж къуршыжьхэр мыжейуэ, Сытым щыгъуи тщхьэщытщ, Ди жагъуэгъухэр макъейуэ, Аткіэ-мыткіэ къыдэтщ. Ди нып дахэр щыхуарзэу, Ди лъэпкъ уардэм щхьэщытщ. Зэкъуэтыныр ди фарзу, АдыгэщІым дытетщ ШыІэныгъэу дэ тхэлъым, Сытым щыгъуи зешэщІ, Ди гу къабзэу мыуэщхъум, ЩІэрэщІэжу зыдещІ. Адыгэпсэр псэухукІэ, Кьыптехьэнкъым уэ лей. Адыгагъэр щыlэхукlэ, Пlейтейнкъым уи куейр.

Анэ

Жьы ухъуами, анэ, Псэкіэ ущіэращіэщ. Хужьу уи щхьэр тхъуами, Сэркіэ уэ ущіалэщ.

Анэм и бзэ ІэфІым Хуэдэ зы щымы Іэ. Пщіын и гуапэ пфіэфіым, Тіу умыщі и жыіэ.

ГурыІуэгъуэщ хэткіи: Жьыгъэр псэм и бийщ. Упсэухукіэ, анэ, Сэри сысабийщ

Дыгъэм и бзий пштырыр Гуапэу щіым лъоіэс. Уи нэм къыщіих нурыр Дыгъэу сфіощі къысхуепс.

Жыкъуэ Армидэ Мухьэмэд и пхъур Аруан куейм хыхьэ Псыгуэнсу къуажэм къыщалъхуащ. Къэбэрдей-Балъкъэр къэрал университетым адыгэбзэмрэ литературэмкІэ и къудамэм и 2-нэ курсым

СхуэшІыну тыгъэ мы си гъашІэр Сыкъегъэгугъэ мо бгы лъащіэм. Сэ сощіэ: нобэ сэ согугъэ Пщэдей иІэну си лъэпкъ дыгъэм.

Сэ сыту сфіэфі сытіысу, модэ Мо ava жыжьэм сыдэплъэн Мэгъагъэ сэ си лъэпкъ и нобэр, Пщэдей и Іэнуи сыгугъэнщ.

Сфіэлъапіэщ Хэкум щыжей мывэр, Сфіэлъапіэщ ди дэшхуейм и тхьэмпэр, Дыгъуасэм сэ къыхэсха жылэр Пщэдей хэссэнщ си адэжь пщіантіэм.

Бжьэпэм

Псыхъуэ жьы къабзэм сызы!эпешэ. Псыежэх макъым псэр щІегъэдэІу. Бжьэпэм сытесу псыхъуэм сыдоплъэ, Теплъэгъуэ дахэми гум зыщегъэнщі.

Бгъащхъуэжьейр лъагэу

сэ къысщхьэщыту, Йоплъыр си гъусэу тафэ щІы напэм. Си гур сыт щыгъуи уэ къыпхуоубзэр, Псом я нэхъ дахэу, сэ си щІыналъэ.

Бжьэпэм утету псори уолъагъур, Псэми псэхуп!э щегъуэт абдеж. Бгым и лъагагъым сещ!ри пагэ, ЩІым къыхэж удзхэми сагъэпіейтей.

Унэм сыщіэсым макіуэр гур бжьэпэм: Дуней дахагъэр къощыр а щіыпіэм. Мылъкур ціыху ціыкіухэм пылъщ

Бжьэпэм щыплъагъур мылъку нэхъ лъапіэш!

Уэ нобэ си пшІыхьэпІэ зыхэгъахуи Уи нэ фіьціитіым хуиту сыщіэгъаплъэ Си гъащіэ зэш-зэпытыр зэщіэгъаплъэ, Си пщІыхьым уэ ныжэбэ зыхэгъахуэ.

Макъамэ гуапэ жэщым пщІэхэплъхьащи, Щхьэгъубжэм Іут вагъуэм

уэрэдыр къреш Уи псалъэ Іэфіхэр си деж къэсыжащи, Уи псалъэ Іэфіхэр си дем коости Нэху мыщыжыныр тхьэлъэІум къыхощ.

Адыгэбзэ дахэ

Адыгэбзэу си бээ дахэ, Зи инагъыр къурш щхьэщыгу, Зи дахагъыр уэркъ пщащэ, Зи къабзагъыр мэз акъужь.

Нанэ иІэщ гъэфіагъыбзэу, Зэми мэхъу гущэкъу уэрэд. Гушхуэныгъэ къысхэзылъхьэ Си бзэ дахэ, си уэрэд.

Щапхъэ тхуэхъур зэрытіуатэ, Идогъэщыр бзэр псом япэ. Ди нэхъыжь зэрыдгъэлъапіэ, Тхудэзышэ хьэщіэр жьантіэм

Къумыкъу Лерэ Хьэсэн и пхъур Бахъсэн щіыналъэм хыхьэ Къулъкъужын Ипщэ къуажэм 1957 гээм къыщалъхуащ. Пасэу тхэн щіидзащ. И тхыгъэхэр рес публикэм, куейхэм къыщыдэкі газетхэм, журналхэм тетащ. КъБР-м и ТхакІуэхэм я зэгухьэныгъэм къыдигъэкІа «Зэманым и гъуджэ» тхылъым ихуащ абы и усэхэмрэ и Гьудла» тарилоги. Іуэтэжхэмрэ ящыщ. ***

Сыт нэхъ дахэу щыІэ уи уэрэдым, Зэхэслъхьауэ щытмэ и макъамэр? Къуалэбзу лъэтам и дамэ уардэм Къыщіэлъэту пфіощіыр, уэгу ихьамэ, Нэхущ вагъуэу хешыр уэгум лъагъуэ, Уафэ щхъуантІэм щоблэр ар,

Ешхьш, уи нэгур уэ хузэјухамэ

Нобэрей ди махуэр

Иджы ди уафэр пшэ фіыціэм Бэуэн лъэмык ыу етхьэлэ, Щымахуэ уэшхыу шэр щ!ылъэм Щыгур кърихыу толъалъэ. Зи псэ шынахэм я хьэдэр Зи псэ шынахэм я хьэдэр губгъуэ гъунэншэм йокіуадэ, Щалэгъуэ дахэу ди гъащіэр Зэныкъуэкъчуным токіуадэ, Псынэпс ежэхыр утхъуауэ, Лъыпсым удзыпціэр иреіэ. Ціыху гущіэр ем итхъэкъуауэ, Си хэку, си адэ жимыіэ. Нэмыцэ зауэм и лъагъуэр Ноби гъущакъым, дощыгъуэ, Дэ дрикъункъэ зи вагъуэр Уафэм ижахэм я бжыгъэм! Сыт фхуэмыгъуэтыр мы гъащ!эм? Щхьэлъащ!эм псалъэ фхызолъхьэ, Бгырыс лъэпкъ псоми я хабзэу, Данэпсыр фи якум дызолъхьэ!

Бжьыхьэпэ

Мис аргуэру блокІыр зы гъэмахуэ, Гъавэр епіэшіэкіыу губгъуэм

кърахыж, Гум пымыкіыу кіэщі зыкъищіми

махуэм, Іэпэхэр щІэзгъашэу ахэр къызобжыж. Иджы зыщатІагъэр жыгхэм

дыщэ фащэ.

Хамэ щІыпіэм бзухэр, месыр, мэлъэтэж, Пшэ Іэрамэр уэгум шохъур иджы гуащэ, Дыгъэм зимы і эжьэу къухьэпіэм щогъуэлъыж

Бжьыхьэм и зэманым піашіэу хешыр лъагъуэ. Бэвыгъэ зыта губгъуэр мэбэуэж

Жэщкіэ къытрехуэ щіылъэм Іуву пшагъуэ, ЩІыІэ зыкъищІынуи и псэм емыблэж.

Мэртазэ щихухэр

Мэртазэ шихухэр лъагэу мэкі. Щхьэхіэм лъагъуэ уэгум щыпхрашу, Тхьэмпэ щхъыщхъхэм щэхуу къыдаlуэкі,

Гъащіэм щекіуэкі іуэхухэр къагъэнаіуэу.

ъуэгу мытыншым къигъэнакъым лъэкІ Удын хьэлъэр лъэдийхэм тридзэнү Жыжьэ пхыплъу гъэхэм къыдаlуэкl, Тхыдэр кlыхьу я лъэужьым

Пшэхэр къелъэхъшэхым, ІэплІэ

кърашэкі, Іэпэгъу зыкъыхуащіу уэгум ирашэну. Зауэлі хахуэхэм фэеплъу худогъэкі, Теплъэ уардэм ныбжьыр къедэхащізу.

ЩІыпіэ жыгхэм пкъыфіагъэмкіэ йобэкі, Щхээкіэм лъагъуэ уэгум щыпхрашу. Лъахэм и дамыгъэу ліэщіыгъуэкіэ къокіуэкі,

духеш в мехахшыахы спмеахТ къыдагъащІзу

Мэртазэ щихухэр лъагэу мэкі Лъабжьабэ къуэпсхэр щіылъэм

щызэблашу. Я пкъыр ебэу къагъэшакъым зэикІ, Удын хьэлъэ ятелъым къыхигъащІэу.

Адыгэ пшынэм зэхэсхмэ и макъыр, Гур хохъуэри, дамэ къыстокіэ. Лъэр схуэмыубыду ихьэм утыкум, Ерыщ щіалэгъуэр жьыгъэм сфіытокіуэ.

Вагъуэзэшиблыр пшынэм и макъым Ізгуауэ инкіз гуфізу къыпожьз. Нэр темыпыізу щіолъэтыр лъакъуэ, Ди лъэпкъ дамыгъэр щіыгум трещізр.

МазэщІэм уардэу къефыхь уафэгур, ЩІыр дэджэрэзу макъамэр золъатэ. Пшынэ бзэрабээм дэтэджу си Хэкум МахуэщІэ пэджэжыр дыгъэпсым

Ди лъэпкъ гурыщіэм сыщіоплъыр и пъэгум и лъзгу Адэ щіыналъэр гуфіэгъуэм щіеіэтэр. Псэр и іэпэгъуу щіэращіэщ и гъуэгур, Лъэпкъым и гъуазэу ліэщіыгъуэм ирокіуэ

Бабыгуей Сосрыкъуэ Хьэмзэт и къуэр 1954 гъэм Къулъкъужын Ипщэ къуажэм къыщалъхуащ. Курыт еджапіэ нэужьым дзэм къулыкъу щищізу къызэрыкіуэжу, Осетие Ищхъэрэ - Аланием щыіэ Алагир къалэм дэт Кавказ-Ищхъэрэ мэз техникумым 1979 гъэм щіэтіысхьащ. Къуажэм къызэригъэзэжу, техник-жыггъэкіыу, иужькій мэз-хъумэу илъэс 20-м щіигъукіэ лэжьащ.

лаумау winsə сə-м щіні орна пальаш. Нэхьыжыхэм къаlуэтэж хъыбархэм щіэдэіуу къэхъуа щіалэр адыгэбээм и беягъым, пищі щымыізу, хуабжьу дихьэхащ, игу ириубыдахэм ящыщ гуэрхэри тхылъымпіэм иригъэзэгъащ.

Мэзрэ мазэхэрэ...

Зи щхьэ ямыціыхурэ зи даущ Іуа ліы хъужь гуейхэм хабжэрт абрэдж хахуэу къекlуэкlа Уэзы Мурат. А щlалэ щхьэмы-

пьезнуятка узы мурат. А шалу дызымыт-пьазэм жыбар куэд теlукlащ. Мыри абыхуаби, Нартсани, Гумкъали, Шэт къали, сытми адыгэ жылэу щытахэм къыдэтысхьахэр «Мурат къокlyэ» жаlамэ, зэрыгъащтэу хьэргъэшыргъэ зэрыгъэ-хъурт, бжэ-щхьэгъубжэхэр ягъэбыдэрт, «цырхъ» зэхахмэ, жэщкіэ къащтэу къи-

тьэнат.
Ар и щхьэусыгъузу урысыпщым (куейм и унафэщым) Хьэтюхъущокъуз Едыдж и упофізгъути, тыгъахэр хъушзу къыхуихъри, хьэхрэ-щіыхзу къыхуэкіуащ.

»(Дэ, адыгэм, ди дежкіэ хьэщіэр Тхьэм и ліыкіуэщ, сыт уи къэкіуэкіэ?» - жиіэу ще-упщіым, къызытекіухьар щхьэтечу хуиіуэ-

..... «Дызэныбжьэгъущ икlи дызэгъунэгъущ, уи абрэджыр къызэт (зи гугъу ищыр Муратт)! Сынолъзіу!». Хьэщіэр къызэрелъзіур бысымым

ХьэщІэр къызэрельэІур бысымым хуищІз хабзэти, псальэ иритащ, ириу-гьэубыду иритыну е иукіыну. Едыджыр Муратым хузэгуэлырт, пщыгъэ къызэрыримыхым щхьэк!э. Иджы щхьэусыгъуэ иізт и натіз иригъэкіыну.
Ліиті игъэіущри, иутіыпщащ. «Мурат и льагъуясы» еджэу быдаліз-мэзышхуэ гуэрым кіэльыплъу щіадзащ. Пшалэ зэхэуэгъуэм ліищыр зэіууащ. Я іуэху зытетымкіз къыщерупціым. Едыджым Едыджым

тетымкіз къыщеупціым, Едыджым игъэліыщіауэ, ліыщіапщіи къаримытыжауэ, я бын-унагъуэхэри шэджэладжэ хъуарэ езыхэри къуажэм къыдихуауэ хуэтхьэусыхахэщ.

«Хъуакъым ар. бетэмал! Ауэ. Іэмал зи-«Абуакъым ар, оегэмал! муз, лямал зи-мы1э щы1экъым, ажалым ф1экlа. Мыдэ Гумкъалэ зы беижь дэсщ, хьэрэмыгъэ защ1эк1э мылъкушхуэ иугъуелуи, зыгуэр къыпытхынщ», - къажри1ащ Уэзым. Дзыхь къахуищ1ыну арат зыхуейхэри, лит1ым «дыарэзыщ» жа1эри, гуф1э за-

щІащ.

асішнуаХ къайхъулІауэ къышагъэзэжым, зэгъуэкі хъуахэти, Іуащхьэу къуа-цэ-чыцэкіэ зэщіэкіэжам и щыгум щепсы-

«Быдэ и анэ гъыркъым. Фэ мо хъуржынхэм ярылъыр щыуэ вгуэш. Сэ сыlукlынщи, пхъэр къыткlэлъыкlуэ хъумэ сызыщіэдэіукіынщ, сишми щэлъахъэ ис-

сызыщіадэіукіынщ, сишми щэлъахъэ ислъхьэнщи сыкъыіухьэжынщ».
Пілтіми, «мэзрэ мазэхэрэ уи щэху щумыіуатэ!» жыхуаіря ящыгъупшэжауэ, я псалъэмакъыр Муратым зэхех, хуэмурэ кыздэкіуэжым. Къзувыідэрэ зэщіада-іукімэ, зым «дыгъзукі», адрейм «хьэуэ, думыгъзукі» жаіэ. Япэм: «Дыукімэ, и тыхьэри кънтхуонъ, Едыджим мылъкушхуэ къыдитынущи, игъащіэкіэ дрикъунущ», - жеіэ. Мыдрейм: «Хьэуэ, Мурат халалі якуылузымы ли хъэтыми къндъз-

нуц», - жеіз. мыдреим: «льзуз, мурат хуздэлі яукіыркъым, ди хьэтыри къилъэ-гъуащ!» - идэркъым. Мурат зэхихар игукіз игъэщіагъузу, псчзуіу зищіурэ къніухьэжащ. Зэхимыха хуздзуядзуэршэрурэ, «дыгъзукі» жызыіар

хуздуя пдузуры уруы, чы вэүки- жызынар къэмытэджы-жыгъэтэджри, игъащыкіз къэмытэджы-жыну иригъэтіысэхыжащ. «Думыгъэукі» жызыіам и гъусам и Іыхьэри къритри, кънутіыпщыжащ. «Уи япэкіз мывэ хъурей бгъажэмэ, ухуозэж». АфІэкІа апхуэдэ Іуэху зэи хэмыхьэжыну псалъэ иригъэтри, иутІыпщыжащ.

• Псалъэжьхэр

Къэмыфэфым пшынауэм трелъхьэ

- ◆Щхьэгъусэ улъыхъуэмэ, благъи дэлъыхъуэ.
 ◆ФІылъагъуныгъэр къупщхьэ зауэм хуэдэщ.
 ◆Хамэм ухуэмыубэ, быным ухуэмыдзыхэ.

- ↓ Самам ухузмы у Стана ухузмы у Стана у

- ↓ Делэр псоми я Іыхьэгъущ.
 ↓ Дышэ цей хуэпш і шхьэкіэ, пэ хуэпщіын.
 ↓ Джэду хьэжы зыкъещі.
 ↓ Джэдыкіэм цы къыхех.
 ↓ Жьэкіэ маисэш, Іэкіэ сэмэгуш.
 → Зы щхьэ зыфіэмыдэхэж щыізкъым.
 → Зымыльэгъуа хашэ хъуркъым.
 → Зымыльэгъуа хашэ хъуркъым.
 → Зымыльэгьуа хашэ хъуркъым.
 → Зышіэм жиіэркъым, жызыіэм ищіэркъым.
 → Иужьрей іуэху бэў кіагуэш.
 → Къалхъэнми имыгьапціэ иубыдыркъым.
 → Къалхъэнми имыгьапціэ иубыдыркъым.
 → Къалхъэнмы зышыпшіыжыр къалэн пхуохъу.
- ♦Къалэн зыщыпщІыжыр къалэн пхуохъу.

Шхыныгъуэхэр

Джэш хьэнтхъупс, прунж хэлъу

Джэш лъэсар псы щІыІэм ха-кіутэри, зэІащізурэ зэ къытра-гъэкъуалъэ, мафіэр ину блэуэ, тхъурымбэр къытрахыурэ. Ма-фіэр нэхъ щабэ ящіри, ныкъуэ-вэфі хъуху ягъавэ, тхъурымбэр къытрахыурэ. Джэшыр зыхэвы-ка псыр мажіут къытрахыурэ. Джэшыр зыхэвы-кlа псыр иракlут, шыуаныр ят-хьэщі, джэшыр иракlутэжри, шэ гъэпщта щlакlэ, шыгъу хадзэри, зэ къытрагъэкъуалъэ. Абы прунж за кыпрагызкуалыз. Аоы прунж льэсар хальхьэри, зэlащіз, зэ кыпрагызкуальэ, тхыурымбэр кыпрахыурэ. Итіанэ мафіэр щабэ ящі, шыуаныщхыэр тра-піэри, шэр щіимысыкіын щхыз-кіз зэзэмызэ зэlащізурэ хызуыр хъуху ягъавэ.

Хьэзыр хъча хьэнтхъупсым льзэнр хьуа хьэнтхьунсым ожьын гъэлыбжьа традзэ, джэдгын хаудэ, шыуанышхьэр трапіэри дакъикъитху-хыкіэ щагъэт Іэфі къыщіыхьэн щхьэкіэ. Іэнэм шатэ текlауэ пщтыру трагъэувэ ЩІакхъуэ, чыржын, лэкъум дашх

джэшгьуэжьу г 50, прунжу - г 30, япзу зэрагьавэ псыуз - г 1500-рэ, шэ ціэмыхуу - г 400, шатэу - г 40, шыгьуу, джэдгыну - узыхуейм хуэдиз. Бжын гъэлыбжьам: хуэдиз. ьжьын гъэлыожьам: тхъууэ - г 30, бжьыныщхьэ укъэб-зауэ - г 30, шыбжий сыр хьэжауэ узыхуейм хуэдиз

КЪУБАТИЙ Борис.

• Фэ фщІэрэ?

Домбей

Ди лъахэм щыlэ псэущхьэхэм ящыщу нэхъ ин дыдэщ домбейр. Абы и кlыхьагъыр метри 3,5-м, и хьэлъагъыр кг 900-м щlегъу. Домбейм лышхуэ телъщ, и фэм щыгъын зэмылlэужьыгъуэхэр къыхэпщІыкІ мэхъу.

къыхэпщіыкі мэхъу. Ипъэсищэ хуэдизкіз узэізбэкіыжмэ, ди къуршылъз мэзхэм куэду щыпсэууэ щытащ а псэущхьэр. Кавказ домбейкіз еджэрт абыхэм, апхуэдэ лізужывгьуэ нэгъуэщі щіыпіэхэм зэрыщымы-ізм къыхэкыіу. 1920 гъэм ирихьэлізу къэнэжа щіагъуэ щымыізу зэтраукіауэ щытащ. Иужькіз, ізмалу щыізр ирахьэліэри, и бжыгьэр зэфіагъзувэжащ. Мы зэманым домбейхэр ди республикэми щопсэу, ауэ я бжыгъэр зэміз мащір зыдэщ. Нэхъыбэу ахэр здэщыізр Теберда шыіз заповедникирш.

Домбейм и лым, и фэм, и бжьакъуэм щІзупщІзшхуэ яІэщ, абы

Домбейхэр хъумэн, зи бжыгъэр куэд щІыпхъэ псэущхьэхэм яшыщщ.

• Гупсысэ кІэщІхэр

Губзыгъэ псори жьакІуэкъым

Жьакіуэхэм - утыку, трибунэ къихьэу, фадэ-іэнэ бгъэдэсу екіуу, Іэзэу псэлъэфхэм, хъуэхъу дахэ жызыіэфхэм - сехъуапсэу сы-къекіуэкіащ... иужькіэ гу лъыстэжащ нэхъыбэм а жа!эхэр (тексткъекјузкlащ... иужыкlа гу лъыстажащ нахъыбам а жаlахэр (текстър) зрагъэщјауз (Ізджэрэ жаlажауэ) зэрыщытыр... Икlи жэщым ахэр къэбгъэтэджыжми, а ящіэ тlэкlур жаlажыфынущ. Ар щіыжысізращи, Достоевскам, акъылагъу удэмыхъункіэ Ізмал имыізу, мыпхуэдь гупсысэ мызэ-мытізу и тъыгъэхэм къщцыхигъэщащ: языныкъуз щытыкlахэм «ціыху губзыгъэм жиlэхэр куэдкіэ нахъ мыхьэнэншэш (уебламэ делагъэщ), жимыізу къигъэнэжым нахърэ». Арауи къыщіакіынущ губзыгъэ псори щіэмыжьакіуэр, жьакіуэ псори щіэмыгубзыгъэр.

Къэбгъэщ Іар ящыгъупщэмэ...

Зы лъэныкъуэкІэ Іейуэ къыщІэкІынукъым дунейпсо поэзием Зы лъэныкъуэкіэ Іемуэ къыщіэкіынукъым дунемпсо поэзием ущыгъуэзэныр, ар Іззау уи тхыгъэхэм къыщыбгъэсэбэпыныр. Ауэ, ціэ-унэціэ уміэжу, усакіуэу зыкъыщыплъытэжкіэ, уи макъ умізжын зэрыхуейр пщіэжынри игъуэджэу къыщіэкіынукъым. Хэт ижь къыпщімхуми - ар емыкіукъым, узыдэплъемн щыгу уммыізу лъагапізхэм узэрыдэмыкіыфынури щэхукъым. Ущымыгенийкіэ, жамыіа пхужыіэнукъым. Ауз щыхъукіи, усэ щыптх-кышыбгъэщікіэ, зыми емыщхьу зэ езым ум макъ, ум хъэті уммыізжмэ, уусакіузкъым, къэбгъэщі псори икізм-икізжым псытакізмы практакізмы порактакізмы по хэкіуадэ хъужу, уремесленникыу аркъудейщ (піалъэ кіэщіым илъэс зыбгъупщіым - къэбгъэщіар ящыгъупщэмэ, аракъэ псыхэкІуадэ хъужыр).

ХЬЭТУ Пётр

Пасэрей Іэщэхэр

Археологхэм щІы щІагъым къыщІахыж пасэрей Ізцахэм ящыщщ джыдэр. Тхыдэр щыхьэт зэрытехьузмкіз, мывам къыхащівыкі зэрыхтьу лъандэрэ пасэрейхэр джыдэм ирищакіузу, иризаузу къэгъузгурыкіуащ, ар шабзэми джатэми нэхърэ нэхъ пасэу къытехьащ дунейм. ЩІы щІагъым куэдыкіейуэ къышіакіыж пэтрэ, зэзэмызэхэзщ нарт хыбархэм джыдэм и ціэ къышрајуэр: ізщэу къежьами, абы и ізщэ «къалэныр» хуэм-хуэмурэ фізкіуэдри, унагъуэм щызэрахьэ ізмэпсымэ хъуащ. Джыдэм ізщэ «къалэн» щипам пасэрей адыгэхэр абы зэреджэу щытар нэгъуэщі псалъэщ суэц» («уэн» (салъэм и лъабжызгъуш, ар щыхьэт тохьуэ джыдэ» псалъэцнібэзм къыхэйаш, ар адыгэбэзм къыхабам, «Джыдэ» псалъэр нэгъузщіыбзэм къыхайш, ар адыгэбэзм къыхабам, «Джыдэ» псальэр нэгъузщіыбзэм къыхабаш, ар адыгэбэзм къыхабам «Ізшу» «Ізш Археологхэм шІы шІагъым къышІахыж пасэрей «джыдэ» псальэр нэг буэщыйээм көвлэмаш, ар адыгэбээм кышыхыхым шыгъуэ джыдэрам «Эшэ» мыхьэнэ иlэжакъым - унагъуэм шызэрахыэ lэ-мэпсымэ хъуакlэт (абы нэхърэ нэхъ lэщэф) къа-гупсысати), аращ хамэбээм къыхэкlа псальэм («джыдэм») адыгэ псальэр («уэщ»-р) ири-

«Уэщ» псалъэр лъэныкъуэ егъэза хъуа щхьэкіэ, ар адыгэбээм хэкіуэдыкіыжакъым: «джыдэм» нэхърэ нэхъ мащіэрэ къагъэсэбэпми, адыгэбээм нахъра нахъ мащіарэ къагъэсэоэпми, адыгэозэм ноби къыщызэтенащ, и мыхъэнэм зэрызихъуэжа щіагъуэ щымыізу. Шабзэми джатэми нэхърэ нэхъыжьщ уэщыр - пасэрей ціыхум япэ дыдэ къищта Ізщэщ ар: япэщіыкіэ мывэм (псалъэм папщіз, щтаучым), иужькіз гъущіым (бронэзм) къыхищіыкіыурэ. Шабзэр, иужькіз джатэр зэрихьэ хъуа нэужь, пасэрейм гу лъитащ шабзэри джатари уэшым наухъэ зарынуах нарыхуам Аршузъус тэри уэщым нэхърэ зэрынэхъ Іэрыхуэм. Ар щхьэу тәріп уэщімі пахарэ ээріпахы тәрікуэмі. Ар шавэў сыгъуэ хуэхъури, уэщыр Іэщіыб ищіыжащ пасэ-рейм, нэхъ тэмэму жыпіэмэ, ар унэм къринэри, шабзэрэ джатэкіэ зызэщіиузэдащ. Псэ быдэу къыщізкіащ а тіур: адыгэхэм шабзэри джатэри зэра-хьащ епщыкіубтъуанэ ліэщіыгъуэ пщіондэ. Япэ дыдэ къежьа іэщэм - уэщым - апхуэдэ гъащіэ иіа-къым; нэхъ гъащіэ кіыхъ хъуащ уэщым къыте

хъукіыжа Іэшэр - маит хъужыр (секирэ жыхуаіэр)

гъэкІуэтын, абы и піэ иувэн шіыхузэфіэкіар

Екіуэкіыў: 1. Къуий здэщыіэм ... къыщрахыркъым. 3. Укіьтэ зиіэм насып ... 7. ... къэрабгьэ нысащія гъэшынэш. 8. ... ныкъуэрэ зэрыщіэркъым. 9. ... щыкъун и пщіыхьщ. 12. Ахъшэр ... хуэдэш. 13. ... здэщымыіэм дзыгьуэ щоятэ. 17. Къандзэгурэ ... гу егъэуфэрэнкі. 20. Куэд зыгьэщіа куэд ... 21. Уэшх блэкіам ... кіэлъумыщтэ. 22. ... имылъмэ, лъакъуэм и мыгъуагъэщ. 23. Бээгур шэм нэхърэ

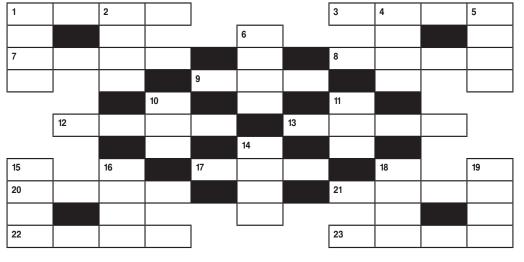
Къехыу: 1. Мышашхьэ плъагъуу. ... лъэужь Къехъју: 1. Мыщащхъэ плъагъуу, ... лъзужь умылъыхъуэ. 2. ... къэтэджамрэ щlалзу къззышамрэ щlегъуэжыркъым. 4. ... къашэри, вынэ ирищlащ. 5. ... и эекlyапіэ и кіуэдыжыпіэц. 6. Бэр зэкъуэтмэ, батэ ... 10. Зумыхъэри уимыіэри ... 11. Зым и зэран ... иокі. 14. Лы зышхар ... йофэж. 15. Зи ціэ ираріз ожэщхъэ) ... 16. И анэ еплъи, илхъу ... 18. ... зыті, ... йохуэж. 19. Узыдэмыхьэ къуэладжэ лы

Зэхэзылъхьар БИЦУ Жаннэщ.

ЩІышылэм и 14-м ди газетым тета псалъэзэблэдзым и жэуапхэр:

ЕкІуэкіыў: 3. Амыщ. 5. Вынэ. 6. Дзыбэ. 7. Уанэ. 8. Кіэс. 9. Чыці. 12. Мест. 14. Іулъкэ. 16. Чынт. 17. Арму. 19. Фо. 20. Нэд. 21. Гъудэ. 22. Уд. Къехыў: 1. Набдзэ. 2. Шэрэз. 4. Щхьэпс. 5. Выўэч. 10. Гъум. 11. Сэ. 13. Тутын. 14. Іужажэ. 15. Хьэм. 16. Чэф. 18. Уэд.

Псалъэзэблэдз

• Гъэлъэгъуэныгъэхэр

Дахагъыр зэбэкІхэр

«Гранд-Кавказ» хьэщіэщым щагъэлъагъуэ «Палитра» выставкэм хагъэхьащ республикэм и художник ціэры-Іуэхэм я іэдакъэ къыщіэкіа сурэт тхущіым щіигъу.

КъБР-м и Сурэтыщ Іхэм я зэгухьэныгъэм и унафэщ І Къаныкъуэ Жаннэ и гуапэу къыхегъэщ утыку кърахьа лэжьыгъэхэр зи ІэдакъэщІэкІхэр плъыфэ зэхуэмыдэхэр къэгъэсэбэпыным зэрыхуэІэкІуэлъакІуэр зэрынэрылъагъур, а плъыфэхэр я лъабжьэу гъуазджэм и фІыпІэкІэ узэджэн сурэтхэр къызэрасышест

Выставкэм щагъэлъагъуэ Тураев Рустам, Ермолаевэ Аннэ, Аккизовхэ Сиярэрэ Имарэрэ, Уэрэзей Аслъэн, Чеченов Юрий, Иванниковэ Ольгэ, Зеленская Юля сымэ, нэгъуэщІхэми я лэжьыгъэхэр. Абыхэм яхэтщ япэу утыку кърахьай. Бзылъху-гъэхэр, удз гъэгъахэр, щІыуэпсым и дахагъыр къызэрыщ сурэтхэм зыlэпашэ, хуабагърэ гуапагърэ къапкърокі, дэтхэнэ лэжьыгъэри уасэншэш, щlэщыгъуэщ, щlэ гуэр къыпхузэІузыхщ.

Печатым и махуэм ирихьэлізу къыззіуаха выставкэм зыкърезыгъэхьэлlа журналистхэм тыгъэ хуащІащ УФ-м и СурэтыщІхэм я зэгухьэныгъэм къыдигъэкІа альбомхэр. Гъэлъэгъуэныгъэм еплъыну гупыж зыщІхэм хъыбар фыдогъащіэ ар мазаем ику пщіондэ зэрыщыіэнур.

> ТЕКІУЖЬ Заретэ. Сурэтхэр Къарей Элинэ трихащ.

ПщафІэ цІыкІу

• Щэблэ

Инал пщэфіэным дихьэх къудейкъым, абы балигъ куэдым /эдым яхуэмыщІ шей-ефэхэр ІэфІ дыдэу ещІ. Инал и къуэш нэхъыщІз Идар теухуа тхыгъэ зыб-жанэрэ ди газетым тетащ, абы «Детская Новая Вол-на-2022» зэпеуэм етіуанэ увыпіэр къызэрыщихьам теухуауэ.

ИНАЛ и ныбжьыр илъэс 11-м иту пщэфІэн щІи-дзащ. И анэр къыщалъхуа махуэм игъэгуфіэну япэу пщэфіати, іэфі дыдэу къехъулІат. А лъэбакъуэ дахэмкіэ тегушхуа щіалэщіэ ціыкіум шейдефэу «Шу» франджы іэфіыкіэ ищіыну ехъуапсэри..

«Гъэщіэгъуэнракъэ, къызэхъуліат!», - жеіэ щіалэ ціыкіум. Абы щегъэжьауэ Инал пщэфіэным и щэхухэм

хуеджэн, и Іззагъэм хигъэхъуэн щіидзащ. Урысеймрэ Европэмрэ я кондитер куэдым я деж зыщигъэсащ абы, Кислицын Александр, Никондровэ Верэ, Овандэ Ханс сымэ жыпІэми. Илъэс 14-м ит Инал кондитер нэскіэ уеджэ хъуну Іэзэ хъуаш.

Езым зэрыжиlэмкlэ, цlыхум зыгуэр зригъэ сзым зэрыжизминэ, цыхум эзы уэр эди вэ-хъуліэн папшіэ, а зыщіэхъуэпсым ерыщу хуэкіуэн хуейщ. Ар пэжщ, ауэ щіалэ ціыкіум и мурадхэр къехъуліэнтэкъым, и унагъуэр мы-хъуамэ. Зэкъуэшитіым щіэгъэкъуэныфі яхуохъу къэзылъхуахэр: - Дэтхэнэ адэ-анэми хуэдэу, дэри дыхуейщ ди

быныр гъуэгу дахэ тедгъэувэну, щхьэж и Іэщіа-гъэ щымыуэу къыхихыну, - жеіэ абыхэм я анэ

Батыр Мадинэ. - Сабийхэм ратыр мадинэ. - Сасиихэм яіз зэфізкіым ельштауэ, за-щіыдогъакъуэ, дочэнджэш. А ізщіагъэм ар иримы-лэжьэнкіи хъунщ, ауэ, зэкіэ абы щитхьэкъуакіэ, и Іуэхур думыІыгъыу хъунукъым. КъищынэмыщІауэ,

къуэшитІыр спортым дехьэх. Инал шууей Іэзэщ. Уеблэмэ куэд мыщІэу екІуэкІыну шыгъажэм хэтыну и мурадщ. Ауэ абы зэкІэ ІэщІагъэ псоми япэ иригъэщыр пщэфІэнырщ

Куэцэ Инал ІэфІыкІэ зэмылІэўжьыгъуэ куэд ищІу зри-

ІэфІыкІэхэр сшІыну сфіэфі дыдэщ, ауэ зыхэ-слъхьэ щымыіэу фіыуэ со-

лъагъу франджыхэм я мака-рон пирожнэр. Икіи срогушхуэ зи щіыкіэкіэ нэхъ гугъуу къалъытэ а Іэфіыкіэр нэгъэсауэ зэрысхуэщіым. Къыхэзгъэщыну сыхуейт сэ сщіы шейдефэхэм псоми сысейуэ зыгуэр зэрыхэслъхьэр. Апхуэдэ ІэфІыкІэ зэрышыІэрэ куэд щами, сэ абы дыщіызогъуж зыми емыщхь ар зыщІын.

Иджыблагъэ Инал Сочэ къалэ ирагъэбла-гъэри, пщаф!эхэм я урысейпсо зэхыхьэм хагъэ-

гъэри, пщасрізжэм н урысейнос зэхыхьэм хагьз-тащ. Къыхэгъэщыпхъэщ сабийуэ а зэјущіэм хэтар зэризакъуэр. Абы ціыху ціэрыіуэхэр, пщафіз ізэхэр щызэритьэціыхуащ. - Къаруущіэ сиізу Сочэ сыкъмкыжащ. Абы хэтахэм ящіэхэм сеплъащи, щіэ куэдым си акъылыр хуэкіуащ, ахэр къэзгъэсэбэпыну сопіа-щіэ. Къйщынэмыщіауэ, сэ сохъуапсэ, балигь сыхъума, ресторан ин къызэіусхыу ар дуней псом ціэрыіуэ щысщіыну.

ИНЭРОКЪУЭ Ланэ

ЗыхуейхэмкІэ зыщІагъакъуэ

дзэ къулыкъум ираджэжахэм дзэ къулыкъум ираджэжахэм яхэхуа ди щ|алэхэм зыхуей-зыхуэф|хэмк|э зыщ|агъа-къуз. Алхуэдэ дз|элыкъуны-гъэр къызэрагъэлэщащ къуа-жэдэсхэм, еджап|эхэм щ|эсхэм, жылагъуэ зэгухьэныгъэ-

БАХЪСЭН щІыналъз администрацэм и унафэщі Балькъыз Артур дзэ къулыкъур езыхьэкі ди щіалэхэм яхуэза нэужь, абыхэм хузэхуахьэсащ хущхьуэхэр, щыгъынхэр, зэрызагъэхуабэ Ізмэпсымэхэр, ерыстынхых рабора испъемента и испъемента тьзукасы зыматкымэхэр, ерыс-къыпкъэхэр. Ахэр Ислъэмей, Зеикъуэ къуажэхэм дэсхэм зэхалъхьа ахъшэмкіэ къащэ-хуа УАЗ-454 санитар маши-нэмкіэ ирагъэшащ. Апхуэдэу, щІалэхэм, дауи, я гуапэ хъунущ школакІуэхэм абыхэм зэрызыхуагъазэ тхыгъэхэр зэрыхуа-

гъэхьари. КъБР-м и Іэтащхьэм щІыналъэхэм я унафэщІхэм пщэ-

рылъ зэращищіам ипкъ иткіэ, дяпэкіи пащэнущ. апхуэдэ дэіэпыкъуныгъэхэм **УЭРКЪ Жыраслъэн**.

• Самбэ

Урысейпсо зэхьэзэхуэр къапоплъэ

Спортымкіз мастер, дунейпсо класс зиіз. Спортымктэ мастер, дунейпсо класс зигэ, КъШР-м и депутату, дунейм самбэмктэ и чем-пиону щыта Къуныжь Мухьэмэд и фэеплъ урысейпсо зэпеуэ Черкесск къалэ щектурысейпсо зэпеуэ Черкесск къалэ щектурыктащ. Къэбэрдей-Балъкъэрым и спортсменхэм а зэхьэзэхүэм медалитху къыщахьащ.

ЕтІуанэ увыпіэр яубыдащ Жьэкіэмыхъу Ренатрэ (кг 88-рэ) Борэнрэ Иналрэ (кг 64-рэ). Домбеякъыр къихьащ зи хьэлъагъыр кило-

грамм 46-м нэблагъэхэм я деж шыбэна Узденов Муспим

«ЮБИЛЕЙНЫЙ» спорткомплексым щекіуэкіа VII къэралпсо зэпеуэм саугъэту бгъум щыщіэбэнащ абы хэтахэр, текіуахэр ахъшэкіэ

щыщіозонащі, абы хэтахэр, текіуахэр ахъшэкіэ ягъэпэжащ, Къміщынэмыщіауэ, нэхъыфіхэм Іэмал ягъуэтащ Армавир къалэм самбэмкіз щекіуэкіыну урысейпсо зэхьэзэхуэм хэтыну. Апхуэдэ піщіэр зылъысахэм ящыщіщ Бжьэдыгъу Аскэррэ (кг 64-рэ) Мамий Астемыррэ (кг 88-

нов муслим.
Спортсмен ныбжьыщІэхэр зэхьэзэхуэм хуагьэхьэзыращ Ким Руслан, Махуэ Олег, ПшынащІэ Мурат, ГъущІапщэ Самир сымэ.
НАФІЭДЗ Мухьэмэд.

Редактор нэхъыщхьэ ЖЫЛАСЭ Заурбэч

Газетыр 2016 гъэм дыгъэгъазэм и 19-м Печатым и хуитыныгъэр хъумэнымк!э Къэбэрдей-Балькъэр щіыналъэ Іузху-щіапіэм ПИ № ТУ07-00117-м щіэту ятхащ.

Зы илъэсым газетыр 156-рэ къыдокі. (2+)

ТЕЛЕФОНХЭР: редактор нэхъыщхьэм, секретарым – 42-56-19; унафэщI-редакторхэм - 40-48-54, 40-06-33; жэуап зыхь секретарым - 42-22-82; секретариатым - 42-22-66

Индексыр П 5894 ● Тиражыр 1.616 ● Заказыр №99

ДИ ХЭЩІАПІЭР 360030, Къзбэрдей-Балькъэр Республи-кэ, Налшык къалэ, Лениным и ціэр зезыхьэ уэрам, 5, ебгъуанэ - епщіанэ къатхэр.

Газетым Іэ щытрадзар сыхьэт 18.00-рщ.

«Издательство «Южный регион» ООО-м щытрадзащ. 357600, Ставрополь край, ЕсэнтІыгу къалэ, Никольскэ уэрам, 5-А